

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ЄРЬОМЕНКО ОЛЬГА АНАТОЛІЇВНА

УДК 378.22.091.33]:[37.091.113.08:005.963.1]](477)(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ
З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Суми – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Єльнікова Галина Василівна,
Українська інженерно-педагогічна академія,
професор кафедри педагогіки, методики та
менеджменту освіти та професор кафедри
економіки та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Курок Віра Панасівна,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка, завідувач
кафедри технологічної і професійної освіти;
доктор педагогічних наук, професор
Хриков Євген Миколайович,
Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка, завідувач кафедри публічної
служби та управління навчальними й
соціальними закладами;
доктор педагогічних наук, доцент
Боднар Оксана Степанівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри педагогіки та менеджменту
освіти.

Захист відбудеться 14 травня 2021 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано «13» квітня 2021 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Інноваційна політика України зумовлює створення конкурентоспроможної національної системи освіти, інтегрованої в європейський освітній простір. Трансформаційні процеси України, демократичні, суспільно-політичні та структурно-економічні зміни в суспільстві суттєво впливають на підготовку фахівців, які гнучко реагують на нестабільні ситуації в суспільстві, продукують ідеї, здійснюють рефлексію власної діяльності. Ринкові важелі, що починають діяти в освітньому просторі, значною мірою впливають на освітню діяльність закладу, стиль і функції управління закладом освіти. Невизначеність умов обумовлює адаптивний характер діяльності закладів вищої освіти, що забезпечує автономність, самостійність і незалежність дій учасників освітнього процесу. Перспективні завдання має виконувати конкурентоспроможний керівник, здатний розв'язувати складні задачі у сфері менеджменту освіти або у процесі навчання й ефективно взаємодіяти із соціальним оточенням. Переосмислення завдань із позиції ринкових вимог актуалізує необхідність модернізації теоретичних і методичних засад підготовки керівника закладу освіти. Очевидною стає необхідність створення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що зорієнтована на мету та специфіку організації освітнього процесу й зумовлює якісні зміни як здобувача освіти, так і викладача. Означена система дає можливість досягти оптимального рівня інтелектуального розвитку магістрів, які здатні до самоорганізації та самоосвіти.

Концептуальні засади, що регламентують необхідність оновлення системи професійної підготовки в закладі вищої освіти, базуються на положеннях Законів України «Про освіту» (2019), «Про вищу освіту» (2019), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2013), Указу Президента «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»» (2015), Концепції організації підготовки магістрів в Україні (2010), Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2019). Дослідження спирається також на положення реформи Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» (2017), результативність функціонування якої залежить від якісної управлінської діяльності керівника закладу освіти.

Значущими для осмислення теоретико-методологічних і прикладних аспектів професійної підготовки магістрів у системі вищої освіти України є праці вітчизняних дослідників. Так, проблеми науково-дослідницької роботи магістрів розкрито в дослідженнях А. Балюк, І. Бацуровської, В. Бобрицької, Г. Сомбаманії та ін.; особливостям професійно-педагогічної підготовки магістрів присвячено праці Н. Батечко, Н. Брюханової, С. Вітвицької, О. Гури, Р. Гуревича, Н. Мирончука, Л. Лебедик, С. Погорілої, О. Самборської, С. Ящука та ін. Питання підвищення готовності магістрів до інноваційної діяльності стало предметом наукових розвідок І. Гавриш,

Р. Гуревич, Т. Данилишеної, О. Ковальчук, Д. Козлова, О. Козлової, Д. Луп'як, А. Сбруєвої та ін. Визначенню шляхів підвищення результативності підготовки студентів магістратури присвячено праці В. Бондара, Л. Кліх, О. Коваленко, М. Лазарева, О. Макаренко, З. Слєпкань та ін. Проблеми забезпечення якості підготовки фахівців на засадах компетентнісного підходу окреслено О. Герасименко, Г. Клімовою, І. Козубцовим, Р. Кубановим, М. Міровською, В. Ткачом та ін. Науково-теоретичні узагальнення змісту та методики магістерської підготовки представлено в дослідженнях В. Береки, Г. Беленької, В. Курок, Ю. Лянного, О. Міхеєнко, Г. Ніколаї, О. Семеног, О. Чашечникової та ін. Особливості підготовки магістрів у закордонних закладах вищої освіти вивчали С. Бурдіна, А. Заслужена, Є. Куркчі, О. Мартинюк, Н. Рокосовик, В. Третько, Є. Хриков, Р. Шаран та ін.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують праці В. Береки, О. Боднар, Л. Даниленко, І. Дарманської, Г. Єльнікової, О. Зайченко, В. Лугового, В. Лунячека, В. Маслова, В. Мельник, В. Пікельної, З. Рябової, Є. Хрикова, О. Штепи та ін., у яких висвітлено питання управління освітою та становлення управлінських кадрів.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені актуальним питанням підготовки магістрів з управління навчальним закладом: історико-педагогічне дослідження професійної підготовки (М. Лещенко, А. Светлорусова, О. Товканець та ін.); зміст підготовки магістрів за кордоном (Л. Воротняк, Є. Куркчі та ін.); забезпечення якості підготовки (Ю. Атаманчук, П. Баранов, В. Берека, О. Галус, М. Гриньова, Л. Даниленко, О. Загребельна, О. Ільків, С. Калашнікова, П. Кошелєв, Л. Кравченко, В. Лунячек, О. Мармаза, Н. Меркулова, М. Ручкіна, Л. Сатановська, Ю. Тимцуник та ін.).

Систему професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом представлено в наукових дослідженнях Ю. Атаманчука, В. Береки, Л. Воротняк, О. Лебідь, С. Немченко, Ю. Тимцуника та ін.

У наукових колах зарубіжжя проблему професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом (Educational Leadership) розкрито в працях Д. Аджей (D. Adjei), Д. Будаши (D. Budash), М. Шоу (M. Shaw), Е. Хейл (E. Hale), М. Хантер (N. Hunter) та ін., що присвячені програмним інноваціям для магістратури; Ф. Гесс (F. Hess), Е. Келлі (A. Kelly), Б. Джексон (B. Jackson), К. Керолін (K. Kelley) здійснили аналіз традиційних та інноваційних програм підготовки керівників закладів освіти; М. Опп (M. Orr) О. Стеліос (O. Stelios) вивчали вплив підготовки магістрів на ефективне управління закладом освіти через порівняння результатів типових і традиційних програм підготовки; М. Отт (M. Ott), Е. Бака (E. Vasa), Дж. Ціснерос (J. Cisneros), Е. Бейтс (E. Bates) та ін. досліджували компетентнісний підхід у підготовці магістрів; М. Ламберт (M. Lambert), Ю. Бушамма (Y. Bouchamma) – компетентнісні вимоги до магістерських програм з лідерства; К. Дельгадо (C. Delgado), М. Венкатеш (M. Venkatesh), М. Кастело (M. Castelo), Т. Сільва (T. Silva) – феномен етики, відповідальності та стресостійкості серед студентів магістратури.

Важливе значення для дослідження мають філософські, педагогічні, психологічні наукові розвідки з підготовки фахівців до управлінської діяльності на адаптивних засадах: наукові положення щодо підготовки керівників закладів освіти до адаптивного управління (О. Боднар, Г. Єльнікова, О. Загіка, Г. Кравченко, С. Немченко, Г. Полякова, Л. Фесік та ін.); розвиток адаптивної школи (Є. Ямбург, Т. Шамова, М. Зуєва, І. Караваєва та ін.); структура адаптивного навчання студентів (В. Бондар, О. Знанецька, Т. Опалюк, Т. Франчук, О. Цветаєва, І. Шапошнікова та ін.); теоретичні аспекти адаптивного управління педагогічними системами (Н. Бояринцева, С. Мітін, П. Третьяков); концептуальні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів; (Т. Дмитренко, С. Копилова); адаптивні системи освіти (В. Бондар, Т. Десятов, А. Марон, Т. Мухлаєв). Адаптивні системи навчання як складові електронної освіти досліджено у працях зарубіжних науковців Д. Альгаззаві (D. Alghazzawi), Г. Алдаббах (G. Aldabbagh), Д. Гашевич, (D. Gasevic), З. Ге (Z. Ge), Г. Ін (G. Yin), К. Колчестер (K. Colchester), Ю. Лі (Y. Li), Д. Онах (D. Onah), Н. Панеро (N. Panero), Ш. Садік, (S. Sadiq), М. Сі (M. Xi), Дж. Сінклер (J. Sinclair), Х. Труонг (H. Truong), Х. Хаграс, (H. Hagra), Х. Хосраві (H. Khosravi), Г. Хузі (G. Huzi) та ін.

Системне вивчення наукових джерел дало змогу визначити значущі наукові розвідки з питань адаптивних технологій: О. Акімової (авторські педагогічні технології активно-творчого типу засвоєння знань), Т. Борової (коучингово-моніторингові технології адаптивного управління), С. Волошинова (адаптивна навчальна технологія формування англійської компетентності студента), С. Губіної (проектна технологія), Г. Єльнікової (технологія адаптивного управління закладами освіти), О. Загіки (технологія формування професійної компетентності майбутніх агентів із постачання на адаптивному управлінні), В. Луначка (технологія професійної підготовки керівних кадрів до адаптивного управління якістю освіти), М. Ростоки (технології ситуативного моделювання), О. Рябової (педагогічна технологія формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя), О. Кравець та І. Свириденко (адаптивні технології для вивчення сучасних норм академічного письма з іноземної мови), М. Пікуляк та П. Федорук (технологія побудови індивідуальної адаптивної траєкторії навчання в системі дистанційної освіти й контролю знань).

Водночас аналіз науково-педагогічних джерел та нормативних документів засвідчив відсутність фундаментальних досліджень, у яких було б обґрунтовано теоретичні і методичні засади адаптивної системи освіти для підвищення рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, та зумовлює необхідність розв'язання низки **суперечностей**, зокрема між:

- необхідністю інноваційної підготовки управлінців та традиційною системою професійної підготовки керівників закладів освіти;
- зростанням вимог на ринку праці щодо конкурентоздатності і професійної адаптивності керівників закладів освіти та недостатнім рівнем

їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти на засадах адресної персоніфікації;

- сучасними ринковими вимогами до оперативного коригування варіативної частини змісту професійної підготовки магістра з управління навчальним закладом та недосконалістю адаптивних методик регулювання;

- необхідністю адаптивної взаємодії між студентом та викладачем у процесі професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом і недостатньою адаптивністю відповідних технологій;

- потребою у створенні адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом та недостатньою розробленістю інструментальної бази адаптації.

Подолання цих суперечностей потребує теоретичного опрацювання й обґрунтування концептуальних положень і нових моделей та адаптивних технологій професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом в умовах ринкових перетворень. Отже, актуальність означеної проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній теорії, потреби освітньої практики та необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Теоретичні і методичні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії «Теоретичні і методичні засади розроблення та використання адаптивних технологій у процесі підготовки магістрів з управління закладом освіти» (ДР № ВІІ 19-01).

Тему дисертації затверджено вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 3 від 02.11.2018 р.) та погоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 27 листопада 2018 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці адаптивної системи для підвищення рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка магістрів з управління навчальним закладом.

Предмет дослідження – теоретичні і методичні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. Виявити стан розробленості проблеми створення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.
2. Виокремити та обґрунтувати теоретичні і методичні засади розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з

- управління навчальним закладом; розкрити зміст понять «адаптивна педагогічна система», «адаптивна система підготовки магістрів».
3. Розробити та теоретично обґрунтувати модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.
 4. Теоретично обґрунтувати методичні засади застосування адаптивних технологій у професійній підготовці магістрів з управління навчальним закладом.
 5. Розробити адаптивний інструментарій для забезпечення науково-методичного супроводу функціонування й розвитку адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.
 6. Експериментально перевірити результативність адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.
 7. Розробити методичні рекомендації для практичного використання адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Концепція дослідження. Концептуальна ідея дослідження полягає в розробленні адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом завдяки системній організації розрізнених і фрагментарних елементів: *ресурсного забезпечення* підготовки, що набуває адаптивності у змісті та персоніфікації підготовки, трансформації освітнього простору в адаптивний; *процесу* – набуває адаптивності через: залучення студентів до його організації та здійснення, уведення адаптивної діагностики, індивідуальних адаптивних сценаріїв підготовки, адаптивних технологій, суб'єкт-суб'єктних відносин; *результату*, який модифікується в оптимальний – за критерієм коефіцієнту оптимальності, що дорівнює або більший за 0,75 (високий рівень підготовки) – задоволеність стейкхолдерів, рівень засвоєння програми здобувачами освіти, їхня конкурентоспроможність на ринку праці згідно із критерієм оптимальності. Зазначене дає можливість освітнім установам підготувати кваліфікованих керівників, здатних досягати поставлених цілей та приймати рішення в умовах реформування освітньої системи.

Концепція дослідження базується на методологічному, теоретичному і технологічному концептах.

Методологічний концепт відображає реалізацію методологічних підходів (системний; синергетичний; діяльнісний; гуманістичний; адаптивний; особистісно-орієнтовний; антропосоціальний; компетентнісний; кваліметричний; рефлексивний; диференційований) та принципів (пріоритетного визнання розвитку людини й визначальності природного шляху його здійснення; резонансу; управління через самоуправління; адаптивності; мотивації; постійного підвищення компетентності; спрямованої самоорганізації; кооперації; поточного саморегулювання; кваліметрії; прогнозування подальшого розвитку за аналізом результату; відкритості) адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Теоретичний концепт передбачає уточнення основних дефініцій дослідження (адаптація, професійна адаптація, адаптивна педагогічна система, адаптивна система підготовки магістрів, адаптивні технології, самоорганізація, адаптивний індивідуальний сценарій); теоретичне обґрунтування сутності адаптивного інструментарію (зміст, освітні програми, науково-методичне забезпечення, засоби діагностики) професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; теоретичне обґрунтування адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом та моделі її реалізації в закладах вищої освіти; визначення факторів та критеріїв результативності адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Практичний концепт дослідження передбачає: розроблення, впровадження та експериментальну перевірку адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом на основі чітко визначеної структури, змісту, насичення освітнього простору адаптивними елементами, оптимально дібраною сукупністю методів, форм, засобів підготовки магістрів, послідовною реалізацією технологічних етапів, і дозволяє отримати підвищення рівня підготовки магістрів з управління навчальним закладом; перевірку результативності застосування розробленої адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом на основі визначених критеріїв та інструментарію вимірювання рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; створення кваліметричної моделі як інструментарію для відстеження змін розвитку освітньої діяльності магістрів, професійної діяльності професорсько-викладацького складу; розроблення методичних рекомендацій щодо практичного використання адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань і перевірки гіпотези використано комплекс взаємодоповнюваних методів:

- *теоретичні методи* – *проблемно-цільовий, логіко-системний, структурно-функціональний аналіз* філософської, психологічної, соціологічної та педагогічної наукової літератури з проблеми підготовки магістрів, проблем адаптації, створення педагогічних систем та розроблення адаптивних технологій, законодавчих і нормативних документів, вивчення матеріалів сайтів закладів вищої освіти, що забезпечило розгляд загальних теоретичних питань із проблеми дослідження; *проблемний аналіз* для узагальнення теоретичних питань, наукових концепцій, розробок і пропозицій вітчизняних і зарубіжних учених щодо функціонування й розвитку адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; *нормативно-порівняльний аналіз* для відстеження закордонного та вітчизняного педагогічного досвіду, виявлення взаємозв'язків між минулим, сучасним і майбутнім станом професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; *контент-аналіз*

нормативної документації, методичних матеріалів для дослідження сутності адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; *системний аналіз* для визначення та опису поняттєво-категоріального апарату, структури, обґрунтування сутності, тенденцій, суперечностей, закономірностей і принципів адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; *аксіоматичний метод* для побудови концептуальних ідей адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; *абстрагування і синтез* для розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; *метод організаційно-системного моделювання* для розроблення моделі адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, опису окремих її складників; *системно-узагальнюючий метод* для формулювання висновків за результатами дослідження;

- *емпіричні* (методи масового збирання емпіричного матеріалу: анкетування, тестування, метод експертної оцінки) для діагностики рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, адаптованої відповідно до завдань дослідження; *експериментальні: педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, узагальнювальний) – для перевірки результативності теоретично обґрунтованої й розробленої адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом;

- *математичні та статистичні* – методи середніх величин, парних порівнянь, кваліметричні обчислення, статистичне оброблення даних та їх графічне відображення для кількісного та якісного аналізу емпіричних показників.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: здійснено цілісне дослідження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, а саме: виявлено стан розробленості проблеми створення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом з позиції внутрішнього забезпечення якості професійної підготовки магістрів. Виокремлено та обґрунтовано теоретичні і методичні засади розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що ґрунтується на теорії пізнання, теорії систем, концепцій антропосоціального підходу та спрямованої самоорганізації, синергетичного, компетентнісного підходів, принципів особистісного підходу та природовідповідності. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що має гнучку та динамічну структуру. Модель охоплює взаємопов'язані блоки: концептуально-цільовий, у якому визначені фактори впливу на систему підготовки магістрів з управління навчальним закладом, мета підготовки, завдання, підходи та принципи; змістовий, що охоплює зовнішні показники (державні стандарти, запити ринку освітніх

послуг та ринку праці, систему зовнішньої оцінки якості вищої освіти, імідж закладу, цінова політика) та внутрішні показники (якість умов навчання та викладання, процес підготовки, мотивовані учасники освітнього процесу, дидактичні бази, освітній простір, адаптовані навчальні програми); технологічний, що реалізується через адаптивну підсистему «викладач-магістрант» з використанням насиченого інноваційними та інтерактивними формами, методами, засобами адаптивного освітнього простору, адаптивного індивідуального сценарію освітньої діяльності магістранта; діагностико-результативний, що містить педагогічну кваліметрію, аналіз результатів освітньої діяльності, корекційні/самокорекційні програми. Адаптивна система підготовки магістрів з управління навчальним закладом передбачає чотири етапи (мотиваційно-ідентифікаційний, адаптаційний, діагностичний, самоорганізаційний) формування спрямованої самоосвіти як безперервного процесу саморозвитку й самовдосконалення професійних компетентностей майбутнього менеджера закладу освіти. Теоретично обґрунтовано методичні засади застосування адаптивних технологій у професійній підготовці магістрів з управління навчальним закладом, що ґрунтується на ідеях гнучкості, діалогічності й персоналізації в освітньому процесі та підходах (системному, синергетичному, діяльному, гуманістичному, особистісно-орієнтованому, диференційованому, адаптивному). Описано алгоритм розроблення адаптивної технології, що ґрунтується на адаптивному підході й концепції спрямованої самоорганізації. Експериментально перевірено результативність адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, використовуючи розроблену кваліметричну модель за рівнями: ресурсного забезпечення підготовки, здійснення освітнього процесу та забезпечення результативності підготовки магістрів з управління навчальним закладом; виділено фактори та критерії означеної системи.

Уточнено та конкретизовано: сутність ключових понять «адаптивна педагогічна система»; «адаптивна система підготовки магістрів»; зміст адаптивного інструментарію підготовки магістрів з управління навчальним закладом (інноваційні, інтерактивні, комп'ютерні форми, методи, засоби, прийоми, адаптивні технології, банк різнорівневих практико-орієнтованих завдань та діагностичних методик); критерії адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Набули подальшого розвитку: наукові положення теорії і методики професійної підготовки магістрів; теорії адаптивного управління через виділення й розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом з кваліметричним інструментарієм для оцінювання рівня підготовки магістрів з управління навчальним закладом; адаптивні технології, що дозволяють варіювати навчання, створювати нові структури занять.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в практику закладів вищої освіти України впроваджено адаптивну

систему професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; розроблено: методичні рекомендації щодо форм, методів, підходів до організації та етапів упровадження моделі адаптивної системи професійної підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом», практико-орієнтовані завдання для самостійної роботи, індивідуальні, рефлексивні техніки роботи з магістрантами, адаптивний інструментарій для здійснення аналізу й самоаналізу; адаптивну методика створення інтегративної дисципліни «Адаптивний курс широкого вибору», що додається до вибіркового компоненту освітньої програми; комплекс різнорівневих практико-орієнтованих завдань до дисципліни «Конфлікти в управлінській діяльності», розроблених на основі диференційованого підходу для відпрацювання практичних навичок розв'язання типових і ситуаційних завдань управлінської діяльності, наближених до реальних; коучингових технологій для індивідуальної роботи з магістрантами; діагностичні та самодіагностичні інструменти, що дозволяють ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні й автоматично забезпечити індивідуальну підтримку кожного студента; освітній проєкт «Внутрішкільний менеджмент», що охоплює тренінги, алгоритм та етапи реалізації освітнього проєкту, адаптивні форми, методи, прийоми, які посилюють практичну спрямованість підготовки магістрів; дистанційний курс «Школа управлінця» для самостійного опанування магістрантами управлінських компетентностей в умовах змішаного, дистанційного та онлайн-навчання; авторську технологію адаптивного індивідуального сценарію освітньої діяльності магістранта.

Основні результати дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками під час підготовки навчальних планів, освітніх програм, лекційних і практичних занять для вдосконалення професійної підготовки магістрів за різними спеціальностями; у системі післядипломної освіти та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, а також для подальших наукових розвідок у галузі адаптивного управління закладами освіти.

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-08/1277 від 28.12.2020 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/101 від 28.12.2020 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1817 від 31.12.2020 р.), Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 107-04-07 від 21.01.2021 р.), Університету менеджменту освіти (довідка № 01-02/24 від 15.01.2021 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 347-н від 22.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі результати наведені, в дисертації, розроблено автором самостійно. У спільних публікаціях автором: [2] – обґрунтовано та розроблено алгоритм створення адаптивних технологій підготовки магістрів з управління навчальним закладом, сучасних адаптивних

технологій індивідуальної роботи з магістрами з управління навчальним закладом, практико-орієнтованих різнорівневих завдань до дисципліни «Конфлікти в управлінській діяльності»; [6] – визначено вплив органів студентського самоврядування на управління закладом вищої освіти; [22] – проведено теоретичний аналіз і узагальнення досвіду використання адаптивних технологій, розроблення структури та алгоритму адаптивних технологій; [23] – сформульовано основну концептуальну ідею щодо технології створення адаптивного індивідуального сценарію освітньої діяльності магістранта та розроблення основних способів організації адаптивної діяльності магістрантів та викладачів (технології, методи, засоби, форми), що здійснюються за етапами засвоєння знань.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та практичні аспекти дослідження обговорено на засіданнях кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії та міжкафедральних методологічних семінарах, оприлюднено на наукових, науково-методичних і науково-практичних конференціях, форумах, зокрема:

- міжнародних: «Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя» (Київ-Харків, 2019, 2020), “Psychological and pedagogical problems of modern specialist formation” (Riga, Latvia – Kharkiv, Ukraine, 2020), «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти» (Львів, 2020), «Роль інновацій в трансформації образу сучасної науки» (Київ, 2020), «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2020), «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 2020);

- всеукраїнських: «XLIX науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії» (Харків, 2016), «LII Науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії» (Харків, 2019), «Адаптивні процеси в національній системі освіти» (Харків, 2020); «Літня школа адаптивного управління» (Бердянськ, 2019).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 36 публікаціях, з них 32 одноосібних, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 1 колективна монографія, 22 статті у провідних наукових фахових виданнях України, 4 статті у зарубіжних періодичних фахових виданнях; 7 тез у збірниках матеріалів конференцій; 1 методичні рекомендації.

Матеріали кандидатської дисертації на тему «Теорія та практика демократизації відносин «учитель-учень» (на матеріалах середніх закладів освіти України другої половини ХХ століття)» (спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки), захищеної у 2008 році, у роботі не використовувалися.

Структура дисертації. Дисертація складається з української та англійської анотацій, списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних

джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації 619 сторінок, обсяг основного тексту 406 сторінок. Дисертація містить 100 таблиць, 20 рисунків, 16 додатків на 88 сторінках. Список використаних джерел має 531 найменування, з них 74 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі визначено й обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, концепцію та загальну гіпотезу дослідження; сформульовано наукову новизну та визначено практичне значення одержаних результатів; представлено дані стосовно впровадження та апробації результатів дослідження; наведено відомості про публікації з теми дисертаційної праці; висвітлено особистий внесок здобувача; представлено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади підготовки магістрів з управління навчальним закладом» виявлено стан розробленості проблеми створення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; розкрито особливості підготовки магістрів в умовах ринкової економіки; окреслено джерельну базу дослідження; з'ясовано теоретичний аспект забезпечення якості підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Аналіз джерел: *нормативних* (Закон України «Про освіту» (2019), «Про вищу освіту» (2019), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013), Указ Президента «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»» (2015), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011) та Постанова Кабінету Міністрів «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 (Національна рамка кваліфікацій)» (2019), Концепція організації підготовки магістрів в Україні (2010)) та ін.; *психолого-педагогічних*: (О. Антонова, А. Балюк, Н. Батечко, І. Бацуровська, В. Берека, В. Бобрицька, В. Бондар, Н. Брюханова, С. Вітвицька, О. Гура, Р. Гуревич, Н. Внукова, О. Ігнатюк, Л. Кліх, О. Ковальчук, Г. Козлакова, Д. Козлов, В. Кравченко, С. Кубицький, Л. Лебедик, В. Лунячек, Ю. Лянной, О. Макаренко, О. Мороз, Н. Мелюхіна, Н. Мирончук, С. Погоріла, Г. Ржевський, О. Самборська, З. Слєпкань, Г. Сомбаманія, А. Цапко, С. Ящук та ін.) дозволив відстежити неузгодженість між стрімким розвитком інституту магістратури в Україні та формуванням цілісної системи відповідної підготовки.

Установлено, що магістратура в Україні перебуває на стадії становлення та супроводжується проблемами як в організації її функціонування, так і у формуванні змісту освітніх програм, їх методичного забезпечення. Філософією магістратури виступає єдність знань, умінь та навичок і постійна готовність до негайного реагування на швидкоплинні зміни в соціумі, науці та технологіях. Стає очевидною потреба в постійному оновленні та наданні гнучкості магістерських програм, їх здатності допомогти майбутнім фахівцям прогнозувати наслідки будь-

якого макро- і мікропроцесу, передбачити зміни у природі та суспільстві. Доведено, що зміст та організація професійної підготовки магістрів має забезпечити молодій людині здатність до глобального мислення, бачення місця й ролі професії, що здобувається, можливості порівняння справ у відповідній галузі в Україні із сучасними досягненнями країн світу.

На підставі порівняльного аналізу нормативного забезпечення встановлено, що вектор освітньої політики України стрімко змінюється. В освіті починають діяти ринкові важелі. Події, що відбуваються в сучасному суспільстві, спонукають заклади вищої освіти трансформувати освітнє середовище, стиль роботи з науково-педагогічними працівниками та студентами, а також модернізувати професійну підготовку фахівців. З'ясовано, що стартом для мотивованих фахівців, які беруть на себе відповідальність за набуті професійні компетентності та результат своєї роботи, є саме магістратура. Здобувачі освіти вступають до магістратури з метою набуття знань та практичного досвіду як науково-дослідної, так і інноваційної підготовки, що дозволить їм у майбутньому витримати конкурентну боротьбу на ринку праці, вчасно адаптуватися до змін у суспільстві та професійній діяльності, удосконалювати навички самоорганізації для досягнення поставленої мети.

Використання діалектичної теорії пізнання зосередило особливу увагу на підготовці конкурентоспроможних магістрів з управління навчальним закладом. Визначено, що поняття «якість вищої освіти» розглядається як досягнення результату, максимально наближеного до поставленої мети, а саме: відповідність вимогам, умовам, нормам та стандартам і громадська оцінка ступеня задоволення освітніми послугами. За результатами наукового пошуку (Ю. Атаманчук, П. Баранов, В. Берека, Л. Даниленко, С. Калашнікова, П. Кошелєв, М. Лещенко, В. Лунячек, Н. Меркулова, А. Светлорусова та ін.) досліджено такі аспекти проблеми, як: інформатизація управлінської діяльності; оцінювання й управління конкурентоспроможністю як науково-педагогічним продуктом навчання в магістратурі; управління в межах менеджменту освіти; модернізовані функції управління; модернізація програм професійної підготовки управлінців-лідерів на основі концептуальних засад; проектування професійно важливих управлінських якостей; готовність магістрів менеджменту освіти до інноваційного управління навчальними закладами з опорою на інноваційно-рефлексивний підхід та ін. Констатовано, що повною мірою забезпечити якість магістерської підготовки можливо за умови наявності людських, матеріальних і технічних ресурсів, створення інноваційного освітнього середовища, побудови індивідуальної освітньої траєкторії магістранта, осучаснення освітніх програм, моніторингу якості освітніх послуг тощо.

У дослідженні здійснено аналіз ознак ринкової економіки та відстежено їх вплив на систему підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Доведено, що ринкова економіка впливає на зміну освітнього середовища магістратури та активізує його адаптацію до нових вимог суспільства.

Використання методів контент-аналізу та анкетування дозволило відстежити сучасний стан практичної підготовки магістрів з управління

навчальним закладом в умовах ринкової економіки. Проведений аналіз показав, що зміст підготовки магістрів оновлюється шляхом розроблення професійних стандартів, наповнення програм сучасними дисциплінами тощо. Результати аналізу відповідей магістрантів на питання анкет засвідчили недостатній рівень організації освітнього процесу в магістратурі через: надмірну теоретизацію навчального матеріалу, що не спонукає студентів до підвищення якості власного навчання; наповненість освітніх програм дисциплінами, що не затребувані магістрантами, нестачу дисциплін, що необхідно додати для підвищення рівня їхньої підготовки та недостатню інформованість магістрантів щодо вступу до магістратури.

У дисертації здійснено відстеження стану надання освітніх послуг магістрантам з управління навчальним закладом за такими критеріями: фундаментальність підготовки; рівень знань та досвід викладацького персоналу; організація освітнього процесу; культурний і комунікаційний рівень викладачів; реакція викладачів та адміністрації закладу вищої освіти на додаткові вимоги магістрантів тощо.

На основі аналізу й узагальнення результатів анкетування визначено основні запити магістрантів з управління закладом освіти щодо підвищення рівня освітніх послуг: зменшення теоретизації навчального матеріалу; орієнтація на практику; збільшення використання викладачами інтерактивних методів навчання; розширення списку дисциплін за вибором магістранта; збільшення можливостей індивідуального консультування в зручний час; запрошення до викладання дисциплін провідних фахівців, експертів, досвідчених керівників освітніх установ; удосконалення матеріально-технічної бази закладу; підвищення рівня надання додаткових освітніх послуг у закладі вищої освіти.

У роботі визначено, що інструментом ефективного управління закладом вищої освіти в ринкових умовах є корпоративна культура, яку розглянуто як систему формальних і неформальних правил та норм діяльності, звичаїв і традицій закладу освіти, особливостей поведінки співробітників освітньої організації, стилю керівництва, показників задоволеності науково-педагогічних працівників умовами праці, що впливає на успішність і результативність підготовки фахівців. Виокремлено та проаналізовано компоненти безпечного освітнього середовища: матеріальне та нематеріальне заохочення як засіб захищеності науково-педагогічних працівників. Уважаємо, що результативність підготовки магістрів з управління навчальним закладом значно підвищиться, якщо приділити особливу увагу комфортності умов праці науково-педагогічного складу, який працює з магістрантами-управлінцями. За результатами аналізу анкет встановлено середній рівень суб'єктивного добробуту науково-педагогічних працівників.

Таким чином, зроблено припущення про необхідність перегляду системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом та створення освітнього середовища, адаптованого під особливості навчання в

магістратури, з гнучкою структурою відповідно до здібностей самого магістранта й узгодженою з вимогами ринку.

У другому розділі «Теоретичне підґрунтя розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом у вищій освіті» виокремлено та обґрунтовано теоретичні і методичні засади розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; розкрито зміст понять «адаптивна педагогічна система», «адаптивна система підготовки магістрів»; досліджено поняття адаптації в контексті міждисциплінарних зв'язків; розкрито педагогічну адаптацію як умову якісної підготовки магістрів; визначено базові поняття дослідження; теоретично обґрунтовано методичні засади застосування адаптивних технологій у професійній підготовці магістрів з управління навчальним закладом.

Аналіз наукових джерел з проблеми адаптації дозволив установити актуальність змінних процесів, що спричинені нестабільністю та реформуванням освіти. Використання механізмів адаптації та побудова адаптивної траєкторії розвитку особистості в освітньому процесі зумовлює необхідність осмислення сутності поняття «адаптація» в міждисциплінарному науковому просторі (біології, філософії, кібернетики, управління, психології, соціології, педагогіки). За результатами дослідження з'ясовано, що адаптацію розглядають у різних науках як у широкому (приспосовування до середовища), так і у вузькому сенсі (відображає лише аспект, що належить до індивідуального розвитку організму). Окреслено її види (генотипічна та фенотипічна адаптація); рівні (фізіологічний, психічний, соціальний); форми (прогресивну, ідіоадаптацію, регресивну або активну й пасивну). Уточнено позицію щодо активної та пасивної адаптації в педагогічному процесі.

Узагальнення наукових підходів до поняття «адаптація» дозволили виокремити адаптацію не тільки як здійснення діяльності особистості в напрямі власних змін, але й як зміну середовища з урахуванням власних потреб (взаємоадаптація). З'ясовано, що проблеми адаптації розглядаються в контексті інклюзивної (подолання педагогічних бар'єрів), загальної (входження в нове соціальне середовище, що реалізується через систему «людина-середовище», при виникненні значних змін) та професійної освіти (приспосовування особистості до умов середовища зі збереженням своєрідного природного балансу, що дає змогу людині задовольняти свої потреби в мінливому навколишньому середовищі). Зосереджено увагу на професійній адаптації, що характеризується активним входженням у процес професійної діяльності, професійним самовизначенням і самореалізацією.

З'ясовано, що реалізація адаптивної освіти полягає в оперативному внесенні змін у програми розвитку магістрантів відповідно до індивідуальних особливостей кожного, індивідуального підбору форм, методів, засобів роботи. Важливим для адаптаційного процесу в освіті є створення адаптивного освітнього середовища як допомоги в досягненні

оптимального рівня інтелектуального розвитку здобувачів освіти відповідно до їх природних задатків і здібностей.

Розкрито авторський погляд на сутність адаптації в педагогічних процесах у контексті підготовки магістрів. Адаптація розглядається як добровільний, динамічний процес пошуку та встановлення певного балансу або рівноваги між усіма учасниками освітнього процесу (адміністрація, викладачі, магістранти) та постійно змінюваним освітнім середовищем; активна взаємоадаптація, що викликає розвиток і трансформацію особистості, кінцевим етапом якої має бути самоорганізація та самоосвіта.

Використання аксіоматичного методу підтвердило, що метою адаптації має бути забезпечення автономності, самостійності й незалежності дій учасників освітнього процесу при усвідомленні та привласненні зовнішніх умов або вимог, зміна яких і викликає адаптацію в освіті. Результатом адаптації має бути спрямована самоорганізація та самоосвіта магістранта в межах соціально значущої реальної мети. Ефективні та якісні зміни забезпечує адаптивна система професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що передбачає оперативні зміни в меті, змісті, методах, формах, засобах, технології, суб'єкт-суб'єктній взаємодії, освітньому середовищі.

Використання методів абстрагування, синтезу та конкретизації дозволило дослідити поняття: «адаптивна педагогічна система» (цілісність, яка складається із сукупності поєднаних між собою елементів оптимізації процесу навчання, пов'язана з пристосуванням до зміни умов середовища, забезпеченням самоорганізації, та містить специфічні ознаки: нелінійність, відкритість, гнучкість, діалогічність, модульність, доступність, вибірковість, технологічність); «адаптивна система підготовки магістрів» (цілісне утворення, яке складається зі взаємодіючих елементів, що пов'язані субординаційними та координаційними зв'язками, виконують конкретну функцію підготовки, мають цілеорієнтований характер у досягненні інтегративної мети).

Визначено концептуальні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом: теорія пізнання; теорія систем, що визначається як сукупність взаємопов'язаних елементів, концепція спрямованої самоорганізації; синергетичний підхід, що упорядковує зв'язки між розрізненими елементами системи в умовах нестабільності; концепція антропосоціального підходу, що ґрунтується на визнанні пріоритету людини як особистості та основної продуктивної сили суспільства; суб'єкт-суб'єктна взаємодія, в основу якої покладено принципи особистісного підходу та природовідповідності; компетентнісний підхід, що забезпечує єдність знань, умінь і досвіду, необхідних для здійснення професійної діяльності; кваліметричний підхід, що дозволяє здійснити кількісний опис якості процесу підготовки магістрів. Розкрито комплекс компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної управлінської

діяльності в умовах сучасного ринково- та інформаційно насиченого простору. Визначено поняття, що характеризують адаптивну систему професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом (розвиток, саморозвиток, самоорганізація, самоуправління, рефлексія, рефлексивне управління, діалогічна адаптація, адаптивна поведінка, індивідуальний адаптивний сценарій, адаптивна педагогічна система). Особливістю системи є акцент на самостійну роботу й активне залучення магістрантів до організації освітнього процесу.

Виокремлено елементи, що надають системі адаптивного характеру: реалістична мета, завдання, закономірності, принципи професійної підготовки магістрів, що спрямовують на адаптацію в мінливих умовах та самоорганізацію; мотивовані студенти магістратури; професійні компетентності, що враховують ринкові вимоги; зміст навчання, орієнтований на формування здатності здійснювати професійну діяльність у нестандартних умовах; професорсько-викладацький склад, здатний здійснювати освітню діяльність на рівні сучасних ринкових вимог; адаптивне освітнє середовище; підсистема діагностичного супроводу (здійснення моніторингу з метою надання адаптивних рис освітньому процесу); результат підготовки конкурентоздатних майбутніх фахівців.

Констатовано, що функціонування адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом можливе за умови зміни спеціально організованої професійної підготовки на спрямовану самоорганізацію та самоосвіту магістрантів.

Установлено, що засобом забезпечення динамічності системи підготовки магістрів є методичні засади, зокрема адаптивні технології. У професійній освіті дослідниками (В. Бондар, Т. Опалюк, Т. Франчук, І. Шапошнікова, С. Волошинов, Т. Десятов, О. Загіка, О. Знанецька, О. Цвєтаєва, О. Кравець, І. Свириденко, М. Пікуляк, П. Федорук та ін.) розроблено технологію побудови індивідуальної адаптивної траєкторії навчання в системі дистанційної освіти й контролю знань; адаптивну технологію навчання основам академічного письма на заняттях з іноземної мови.

З'ясовано, що адаптивні технології часто поєднують із застосуванням цифрових ресурсів, зокрема створення електронних навчальних курсів: дистанційного курсу «Англійська мова» на LMS Moodle у процесі формування англійської компетентності студентів (С. Волошинов), дозволяє студентові власноруч контролювати освітній процес. Закордонні вчені досліджують дистанційну форму навчання (online learning) або змішане навчання (blended learning) як стратегію низького ризику (low-risk strategy), що значно підвищує ефективність формування професійних навичок студентів через виробничу практику (К. МакКатчон, М. Лохан, М. Трейнор та ін.), через інноваційний сценарій освіти з використанням цифрових інструментів та моделей «перегорнутого класу» (Flipped Classroom Model) (С. Сергіца, Д. Г. Семпсона, Л. Пеліціоне та ін.). Доведено, що поєднання адаптивних технологій із платформами онлайн-навчання підвищують освітні результати.

Використання низки загальнонаукових методів системного, структурно-логічного аналізу в ході дослідження адаптивних технологій дозволило виокремити:

- підходи (*системний*, що орієнтує на дослідження певних об'єктів як складних систем, при чому структурний аналіз відбувається від цілого до частини); *синергетичний* – основа розгляду складних систем, що самоорганізуються та саморозвиваються; *діяльнісний* – переводить студентів на позицію суб'єктів пізнання, співпраці з викладачем, рефлексивного навчання; *гуманістичний* – сприяє становленню й удосконаленню цілісної особистості на основі самоорганізації освітнього процесу; *особистісно-орієнтований*, що дозволяє створити максимально пристосоване освітнє середовище для студента, урахувавши своєрідність його індивідуального розвитку; *диференційований* – дає можливість пристосувати освітні умови до особливостей різних рівнів розвитку студентів; *адаптивний* – забезпечує пріоритет розвитку суб'єктів діяльності та здійснюється за допомогою процесів самоорганізації;

- принципи адаптивних технологій корелюють з принципами адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, які враховують потреби й особливості кожного студента (сильні та слабкі сторони), забезпечують тьюторську (асистентську) підтримку кожному студентові, організовують персоналізовану освітню траєкторію;

- поняття «адаптивні технології» як оптимально розроблені інтерактивні та інноваційні форми, методи, прийоми й засоби, у тому числі комп'ютерні, що передбачає персоніфіковану адаптивну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача та магістранта в реальному часі й активізує самостійність студентів через надання можливості вибору та забезпечує гнучке реагування на постійно змінювані вимоги середовища;

- адаптивні навчальні інструменти: адаптивний контент, адаптивне опитування й оцінювання, адаптивні навчальні сценарії.

З'ясовано, що адаптивні технології дозволяють варіювати навчання, створювати нові структури освітніх занять, сприяють персоналізації освіти студентів із подальшим виходом на процеси самоорганізації та саморозвитку.

Доведено, що адаптивні технології активізують самостійну роботу студентів: крім навчання (пояснень, демонстрацій і роботи в індивідуальному режимі), викладач здійснює контроль самостійної роботи й паралельно працює індивідуально з кожним студентом по черзі. За такої структури заняття студенти можуть працювати у трьох режимах: 1) спільно з викладачем; 2) індивідуально; 3) самостійно під керівництвом викладача (О. Цвєтаєва, О. Знанецька).

Визначено сутнісні характеристики адаптивних технологій (за Т. Десятовим): технологія розробляється відповідно до конкретного педагогічного задуму, що базується на певній авторській позиції; адаптивний ланцюжок дій, операцій та зв'язків реалізується відповідно до прийнятих цільових установок і конкретних прогнозованих результатів; адаптивна

технологія розробляється та реалізується як розв'язання багатокритеріального завдання з отримання максимально запланованих результатів.

Установлено, що адаптивні технології містять певний алгоритм, послідовність наперед спроектованих етапів, що відбуваються в інноваційному педагогічному середовищі.

Аналіз методологічних засад адаптивних технологій дозволив виокремити складники адаптивної технології: *концептуальний* (визначення освітньої реалістичної мети та завдань); *змістовий* (дидактичний комплекс: методологічні підходи, принципи та педагогічні умови; дидактичні завдання); *процесуально-адаптивний* (процесуальна: суб'єкти навчального процесу, аналіз досвіду, діагностика стану, постановка діагностичних цілей, створення належного освітнього середовища: підбір форм, методів, засобів, діагностичного інструментарію початкового рівня знань студентів та подальших навчальних результатів; адаптивна: варіативність, адаптованість до факторів змін, впливу); *результативний* (рефлексія, аналіз результату, корекція).

На основі визначених складових та на підґрунті адаптивного підходу підготовлено алгоритм розроблення адаптивних технологій (рис. 1).

Отже, адаптивні технології дозволяють ураховувати зворотні зв'язки та залучати студентів до прийняття управлінських рішень.

Таким чином, у розділі сформульовано теоретичні й методичні засади розроблення адаптивної системи підготовки магістрів з управління навчальним закладом у вищій освіті, обґрунтовано теоретичну основу розроблення й використання адаптивних технологій у підготовці магістрів з управління навчальним закладом.

У третьому розділі «Науково-педагогічне обґрунтування адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом» розроблено та теоретично обґрунтовано модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; відстежено трансформаційні процеси розробленої системи; уточнено критерії та інструментарій вимірювання рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; розроблено адаптивний інструментарій для забезпечення науково-методичного супроводу функціонування й розвитку адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Використання методів логіко-системного та структурно-функціонального аналізу дозволило відстежити цикл трансформації адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що реалізується за послідовними етапами: I – появи спонукальних впливів подразників-активаторів та відгук системи на ці збудження; II – збору та аналізу інформації з метою оцінки ситуації; III – спільного вироблення реалістичної мети та її трансформації у внутрішні мотиви; IV – реалізації розроблених варіативних моделей при кооперації дій і узгодженні цільових

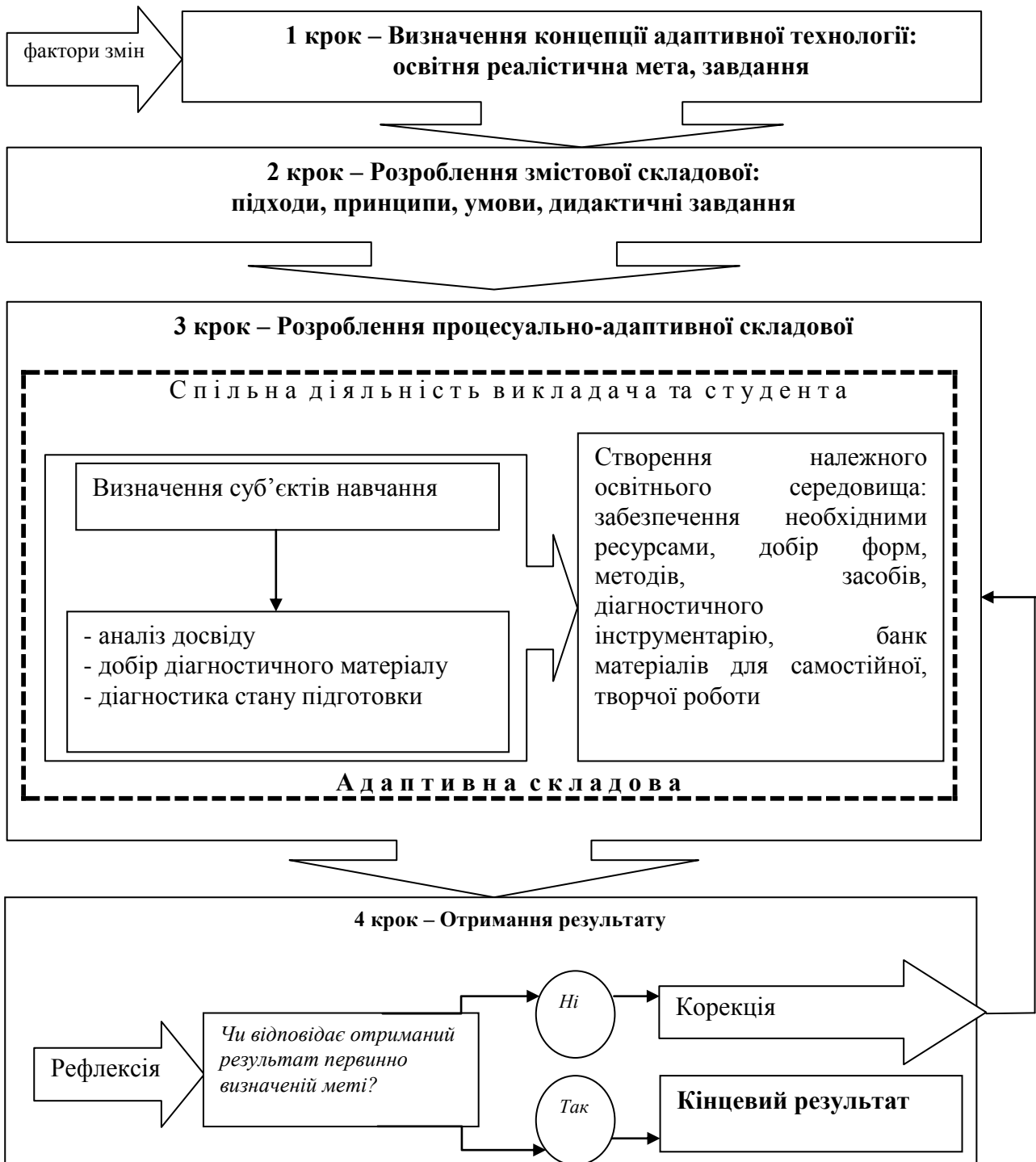

Рис. 1. Схема алгоритму розроблення адаптивних технологій освіти

функцій; V – оцінки ефективності через зворотній зв'язок (моніторинг процесу) та спільне прогнозування подальшого розвитку на основі аналізу й самоаналізу результату. З кожним новим завданням цикл повторюється. На кожному етапі трансформації адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом наведено алгоритм специфічних дій, що створюють адаптивне освітнє середовище та спрямовують магістранта на

реалізацію поставленої мети, забезпечують індивідуальний вектор зростання, орієнтують на самоорганізацію та саморозвиток. Запропоновано створення варіативних моделей адаптивної поведінки магістрів для здійснення управлінської діяльності на віртуальній посаді керівника (менеджмент-мікс). Завдяки такому менеджмент-міксу створюється адаптивний індивідуальний сценарій освітньої діяльності магістранта, але кожний студент обирає той сценарій, який відповідає його очікуванням, характеру, ситуації та який він може модернізувати. У процесі функціонування адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом доведено необхідність здійснення моніторингових досліджень за допомогою розроблення спеціального вимірювального інструментарію у вигляді кваліметричних моделей, що дозволяють відстежити результативність вивчення окремої теми або навчання магістрантів протягом семестру. Отже, результати відстеження трансформації циклу перетворення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом підтвердили двосторонній і циклічний характер пристосування: «освітня система→індивідуальні особливості студентів» і «студенти→освітня система», у результаті чого відбуваються їхні якісні особистісні зміни, які, у свою чергу, впливають на зміни оточення.

Застосування методу організаційно-системного моделювання дозволило розробити модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом (рис. 2), що створена для забезпечення цілісності й адекватного відтворення взаємозв'язків між суб'єктами адаптивної системи підготовки магістрів на основі механізму самоорганізації. Розроблена модель складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: концептуально-цільового, змістового, технологічного, діагностико-результативного.

Концептуально-цільовий блок досліджуваної моделі містить концепцію адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що базується на таких підходах: системному, який орієнтує на дослідження певних об'єктів як складних систем за допомогою дедуктивного структурного аналізу; синергетичному – розгляду складних систем, що самоорганізуються та саморозвиваються; діяльнісному – переводить магістрантів на позицію суб'єктів пізнання, співпраці та спілкування на основі використання педагогічного прийому «рівності викладача та студентів», а також здійснює рефлексивне навчання магістрантів (усвідомлення власної ролі в спільній діяльності: «я» серед інших); гуманістичному – сприяє становленню й удосконаленню цілісної особистості на основі самоорганізації процесу навчання; особистісно-орієнтованому, що дозволяє створити максимально пристосоване освітнє середовище для студента, урахувавши своєрідність його індивідуального розвитку; диференційованому – дає можливість пристосувати умови навчання до особливостей різних рівнів розвитку студентів; адаптивному – забезпечує пріоритет розвитку суб'єктів діяльності та його

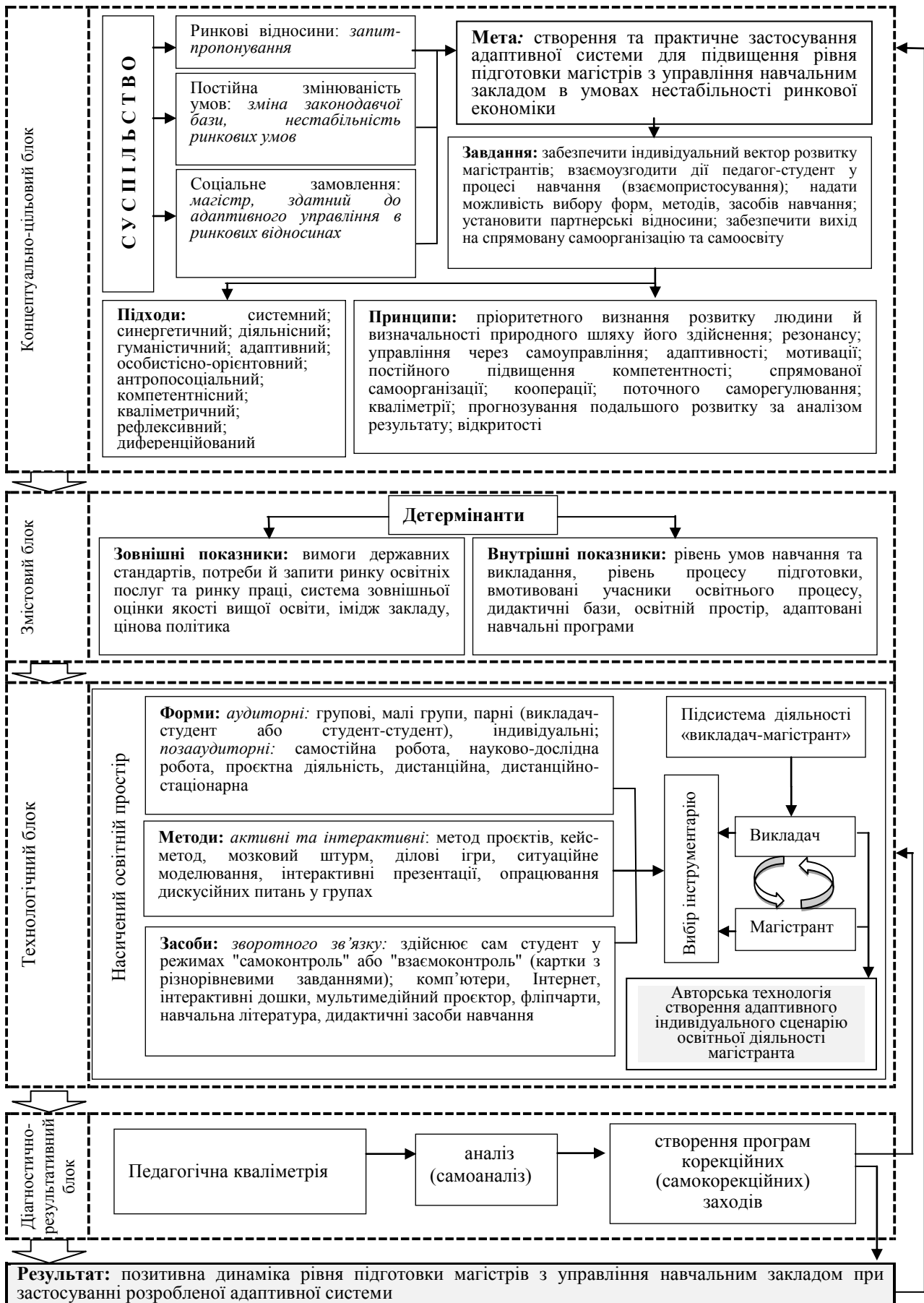

Рис. 2. Модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом

здійснення за допомогою процесів самоорганізації; рефлексивному – формує здатність магістранта до самоаналізу, самооцінки, переосмислення власної діяльності та відносин із соціальним середовищем; кваліметричному, що передбачає кількісну оцінку якості процесу; компетентнісному – формує здатність студентів практично та творчо діяти під час вирішення професійних проблем; антропосоціальному – визнанні людини найвищою цінністю суспільства.

Спируючись на принципи адаптивного управління, виокремлено ті, що відображають розвиток та процес побудови освітньої діяльності викладача та магістрантів: *пріоритетного визнання розвитку людини й визначальності природного шляху його здійснення; резонансу* (природний шлях розвитку магістрантів можливий при активізації добровільного виконання дій чи завдань); *управління через самоуправління* (здійснюється шляхом активізації магістранта на управління своєю навчальною діяльністю); *адаптивності* (передбачає взаємну адаптацію цілей викладача й магістранта, тобто проходить узгодження та взаємоприспосовування вимог і очікувань усіх учасників навчального процесу); *мотивації* (полягає у формуванні такої основи, яка дає змогу працювати без зовнішніх важелів примусовості); *постійного підвищення компетентності; спрямованої самоорганізації*, що ґрунтується на свідомому визначенні магістрантом векторної моделі своєї діяльності, спрямованої на визначений результат, шляхом діалогічного узгодження зовнішніх вимог, власних цілей та вимог реальних обставин і природовідповідному виконанню цієї діяльності (наприклад, обрання способів, методів, форм виконання своїх дій щодо досягнення навчальних завдань); *кооперації* (передбачає партнерську взаємодію педагога й магістранта, яка спрямована на досягнення спільної мети); *поточного саморегулювання* (реалізується через проведення магістрантом поточного самоаналізу навчальних досягнень та самоспрямування навчального процесу на заданий результат та зовнішній періодичний аналіз викладачем для відстеження динаміки змін; *кваліметрії* полягає в кількісному вимірюванні рівня підготовки магістрів за допомогою умовних балів. Інструментарієм для здійснення освітнього моніторингу є кваліметричні моделі; *спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результату* (аналіз результатів діяльності здійснює сам магістрант і викладач; визначається ступінь досягнення заданого результату, вимірюються певні параметри, оцінюються показники рівня підготовки; робиться висновок про здійснення бажаних змін і виправдання (чи невиправдання) сподівань; на основі одержаної інформації спільно (викладач-магістрант) коригується індивідуальний сценарій магістранта, визначається подальший шлях діяльності студента; *відкритості* (передбачає зняття психологічного захисту в усіх учасників освітнього процесу (обов'язкова умова кооперації дій), як взаємозбагачення та природність партнерських стосунків.

Модель розроблено з урахуванням наявності соціального замовлення на підготовку фахівців з управління закладом освіти та завданнями, від виконання яких залежатиме рівень кінцевого результату.

Мета моделі полягає у створенні та практичному застосуванні адаптивної системи для підвищення рівня підготовки магістрів з управління закладом освіти в умовах нестабільності ринкової економіки та передбачає вирішення таких *завдань*: забезпечення індивідуального вектору розвитку магістранта; взаємоузгодження у процесі навчання (педагог-студент, взаємоприспосовування); можливість вибору форм, методів, засобів навчання; установа партнерських відносин; вихід на спрямовану самоорганізацію та самоосвіту.

Змістовий блок містить детермінанти – зовнішні та внутрішні показники, що складають зміст адаптивної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. До *зовнішніх показників* належать потреби й запити ринку освітніх послуг та ринку праці, вимоги державних стандартів, система зовнішньої оцінки якості вищої освіти, імідж закладу, цінова політика. Так, посилилася конкурентна боротьба між закладами вищої освіти в галузі освітніх послуг. Привабливий для здобувачів освіти є заклад, що пропонує оригінальні освітні послуги або здійснює їх краще за всіх. Оновлені Державні стандарти (2019 р.) уже дозволяють закладам вищої освіти здобути автономію та запропонувати більше різнопланових програм через самостійний вибір курсів для викладання, що підкреслює гнучкість системи освіти та адаптацію за потребами здобувачів освіти. Цінова політика від цього також може варіюватися (в усталених державою межах), що дасть можливість установити привабливі ціни для тих, хто планує здобувати освіту. Важливим показником системи підготовки магістрів є імідж закладу освіти. Імідж має інформаційну складову, що є образом закладу освіти, який зафіксовано у свідомості населення, та оціночну складову, що відображає якісну оцінку населенням діяльності вишу. Отже, з'ясовано, що зовнішні показники змісту підготовки магістрів повністю впливають на успішне досягнення навчального результату.

До *внутрішніх показників* змісту адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом належить *рівень умов навчання та викладання* (наявність необхідних матеріально-технічних, навчально-методичних, інформаційних, аудиторних ресурсів для організації освітнього процесу; забезпечення постійного підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; здійснення поточного моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм); *рівень процесу підготовки* (ґрунтується на студентоцентричності, кооперативній діалогічній взаємодії викладача та магістранта щодо визначеності мети, очікуваних навчальних результатів та вибору адаптивної моделі поведінки, рівні професійної компетентності викладача та підготовленості магістранта, залученні внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін для спільної роботи (конференції, семінари, тренінги, ділові зустрічі), наявності інформаційної відкритості та вільного доступу до навчально-методичних матеріалів, наукової літератури, комп'ютерної техніки, можливість вибору необхідних та цікавих для магістранта навчальних дисциплін (з подальшим викладанням цієї дисципліни, навіть якщо обрав її тільки один студент), *умотивованість*

учасників освітнього процесу (готовність до гнучкості в діяльності, побудови індивідуальної траєкторії; до змін у проведенні навчальних занять; нового змісту й термінів навчання; пошуку інноваційних форм і методів навчання, а також адаптивних механізмів реалізації реальної мети, самовдосконалення та самореалізації), *дидактичні бази* (забезпечення зв'язку навчання з базами практик; уніфікація технічного, програмного й методичного забезпечення практичної підготовки магістрантів у залежності від форм підготовки фахівців; проходження практики магістрантами в структурних підрозділах закладу освіти, в якому вони навчаються, або на виробництві; організація стажування магістрантів на посадах, пов'язаних із майбутньою роботою; створення онлайн-закладів, сайтів), *освітній простір* (спеціально організоване динамічне освітнє середовище, що формує та відображає елементи складної системи соціальних зв'язків закладу освіти та є результатом конструктивної діяльності всіх учасників освітнього процесу, характеризується обсягом освітніх послуг, потужністю, інтенсивністю освітньої інформації, освітньою інфраструктурою (якісний і кількісний склад її елементів, їх розташування у просторі та взаємодія) і функціонує на принципах взаємодії різних освітніх систем, породжених певною культурою), *адаптовані освітні програми* (адаптація освітніх програм відбувається з метою врахування освітніх потреб та індивідуальних особливостей магістрантів через відбір змісту й розширення навчальних дисциплін варіативної складової освітньої програми, оновлення робочих програм навчальних дисциплін, конкретизація навчальних задач, структурування навчального матеріалу.

Технологічний блок моделі реалізується через гнучку й динамічну підсистему навчальної діяльності викладача та магістранта, що здійснюється в адаптованому освітньому просторі з використанням специфічного педагогічного інструментарію (індивідуального підбору форм, методів, засобів). У результаті такої діяльності формується адаптивний індивідуальний сценарій освітньої діяльності магістра – покроковий план дій на період навчання, що містить набір різнорівневого своєрідного інструментарію, який можна модифікувати залежно від освітньої ситуації, розумових можливостей та інтересів магістрантів. Зауважимо, що адаптивний індивідуальний сценарій освітньої діяльності магістранта створюється в процесі реальної взаємодії з розмаїттям освітнього простору.

Педагогічний інструментарій містить: *форми організації пізнавальної діяльності* (аудиторні: групові, малі групи, парні – викладач-студент або студент-студент, індивідуальні; позааудиторні: самостійна робота, науково-дослідна робота, проєктна діяльність, дистанційна, дистанційно-стаціонарна, тренінги, семінари, майстер-класи, коучинг, лабораторія управлінського простору, школа управлінського резерву тощо); *методи* (активні та інтерактивні методи навчання: метод проєктів, кейс-метод, мозковий штурм, ділові ігри, ситуаційне моделювання, інтерактивні презентації, опрацювання дискусійних питань у групах; методи змішаного навчання тощо); *засоби*

зворотного зв'язку: здійснює сам студент у режимах «самоконтроль» або «взаємоконтроль» (обмін виконаними завданнями, перевірка зіставлення з бажаним результатом, картки з різнорівневими завданнями, коучинг та самокоучинг, анкетування щодо рефлексії діяльності); *традиційні засоби:* навчальна література, лекції, дидактичні засоби навчання (таблиці, плакати, відеофільми, програмні засоби навчального призначення, демонстраційні приклади), спецкурси, структурно-логічні схеми; електронні засоби загальнодидактичного та практичного призначення: педагогічний програмний засіб, бібліотека електронних наочностей; програмно-методичний комплекс; електронний навчальний посібник, комп'ютери, Інтернет, мультимедійний проектор тощо; *інноваційні засоби:* інтерактивні лекції з використанням презентацій, інтерактивної дошки, фліпчартів; електронні навчальні комплекси, електронний педагогічний супровід, мультимедійний курс, мережеві програми, сайт викладача, індивідуальна електронна сторінка магістранта, ментальна карта, відеолекції, вебінари, віртуальні підприємства для проходження практики, контрольні-діагностичні схеми, навчальне програмне забезпечення для викладання та вивчення предмета; дистанційний курс; інтегрований електронний комплекс.

У *діагностично-результативному блоці* визначено показники та критерії оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності студентів магістратури, описано очікувані результати впровадження технології створення адаптивного індивідуального сценарію освітньої діяльності магістранта, що розроблено для підтримки гнучкого режиму функціонування діяльності викладача та магістра. Для цього необхідно здійснювати прогнозування особистісно-професійного розвитку магістранта за допомогою спеціально розроблених кваліметричних моделей – кількісної оцінки рівня підготовки магістрів. Проведення періодичного збору інформації про пріоритетність розвитку магістранта, рівень засвоєння навчальних дисциплін, реальний вектор його активності можна зробити за допомогою заздалегідь складених викладачем кваліметричних моделей. В адаптивній системі підготовки магістрів викладач спрямовує студента на процес самопізнання, що містить самоконтроль (рефлексію за результатами самоаналізу). Уміння аналізувати свої дії, учинки, помилки, порівняння себе із самим собою на різних етапах розвитку самодисциплінує магістранта, тим самим виводячи його на спрямовану самоорганізацію – самоспрямування магістрантом дій на досягнення усвідомленої мети. Результатом контролю, самоконтролю, аналізу, самоаналізу є створення програми корекційних (самокорекційних) заходів, спільне розв'язання професійних завдань.

У поданій моделі вказано на *результат:* позитивна динаміка рівня підготовки магістрів з управління навчальним закладом при застосуванні розробленої адаптивної системи, яка містить задоволення запитів роботодавців та потреб здобувачів освіти, набуття позитивної репутації закладу вищої освіти, підготовку конкурентоспроможного керівника.

Доведено, що розроблена модель дає можливість у стислій формі представити інформацію про механізм адаптації освітнього процесу до

індивідуальних особливостей магістрантів, що базується на навчанні прийомам самостійної роботи, самоконтролю, самоаналізу. У моделі враховано освітні та індивідуальні потреби магістрантів, показано можливості насичення освітнього простору специфічним інструментарієм і забезпечення динамічного пристосування системи в умовах нестабільності ринкової економіки.

Для отримання інформації про реальний стан професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом розроблено кваліметричну модель оцінювання адаптивної системи. На основі логічного аналізу було декомпозовано адаптивну систему підготовки магістрів на складові, поєднані структурно-функціональними зв'язками, та визначено відповідні фактори і критерії. Результативність адаптивної системи підготовки магістрів окреслено як сукупність трьох складників: ресурсного забезпечення, здійснення освітнього процесу, результату підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Визначені складники обрано як фактори відповідної кваліметричної моделі. Кожен фактор декомпозовано за допомогою визначення часткових цілей та завдань і сформульовано критерії. Кваліметричний метод, що використано для обчислення, дає змогу в балах (у межах одиниці) виміряти рівень підготовки магістрів з управління навчальним закладом, а також здійснити порівняння й усереднити дані з різних напрямів діяльності та ухвалювати відповідні управлінські рішення щодо подальшого спрямування підготовки магістрів в адаптивній системі.

З'ясовано можливості підвищення рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом шляхом використання адаптивних технологій. Розроблено адаптивний інструментарій для забезпечення науково-методичного супроводу функціонування й розвитку адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що охоплює: адаптивну методику створення інтегративної дисципліни «Адаптивний курс широкого вибору»; авторську технологію адаптивного індивідуального сценарію освітньої діяльності магістранта; комплекс різнорівневих практико-орієнтованих завдань до дисципліни «Конфлікти в управлінській діяльності»; коучингові технології для налагодження індивідуальної роботи з магістрантами; діагностичні та самодіагностичні інструменти, що дозволяють ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні та автоматично забезпечити індивідуальну підтримку кожного студента; освітній проєкт «Внутрішкільний менеджмент» у рамках адаптації загальної дисципліни «Освітній менеджмент», що включає зміст та послідовність семінарів і тренінгів для посилення практичної спрямованості підготовки магістрів; універсальний дистанційний курс «Школа управлінця» для самостійного опанування магістрантами управлінських компетентностей в умовах змішаного, дистанційного та онлайн-навчання.

Таким чином, розроблено та теоретично обґрунтовано модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, розроблено адаптивний інструментарій для функціонування означеної системи.

У четвертому розділі «Експериментальна перевірка адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом» експериментально перевірено результативність адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; відстежено прояв складових адаптивної системи за умовними факторами: ресурсного забезпечення, здійснення процесу та забезпечення результату підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Визначено вплив застосування розробленої системи на рівень професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; представлено методичні рекомендації для практичного використання адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Експериментальна перевірка результативності моделі адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом була здійснена в три етапи: *підготовчий* (вхідний), *основний* (констатувальний та формувальний), *заключний* (узагальнювальний) і тривала з 2017/2018 по 2019/2020 н. рр. В експериментальній перевірці безпосередньо брали участь магістранти та викладачі різних дисциплін, що викладають у 6 закладах вищої освіти. Загалом узяли участь 276 осіб: з них 58 викладачів та 218 слухачів магістратури з управління навчальним закладом. Експериментальна робота здійснювалася в природних умовах, не порушуючи логіки освітнього процесу.

Первинне вимірювання стану системи підготовки магістрів з управління навчальним закладом здійснювалося протягом 2017–2018 н. р. Упровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом в освітній процес закладів освіти та проміжне вимірювання проводились у 2018–2019 н. р. Контрольне вимірювання та встановлення зв'язків між отриманими результатами проходило у 2019–2020 н. р. Результатом експериментальної перевірки стало формулювання висновків про вплив запропонованої моделі адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

На *першому етапі* (2017 р.) досліджено особливості перебігу освітнього процесу професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; визначено та описано бази проведення перевірки; підготовлено науково-методичні матеріали експериментальної перевірки. На *другому етапі* (І половина 2018 р.) шляхом проведення опитування й анкетування проведено діагностичне вивчення стану професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом в експериментальних закладах освіти, які здійснюють підготовку магістрів за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»; стану надання освітніх послуг магістрам з управління навчальним закладом та ступеня задоволення їхніх освітніх потреб; стану задоволеності викладачів умовами праці з магістрантами з управління навчальним закладом. Узагальнено та інтерпретовано отримані матеріали. Проведено аналіз

підходів до підготовки магістрів з управління навчальним закладом, з'ясовано проблемні моменти у змісті, методах, формах, результатах підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Складено програму формувального етапу дослідження (II половина 2018 р.). Проведено проміжні виміри стану освітнього процесу (2018-2019 н. р.). На *третьому етапі* (2019–2020 н. р.) представлено експериментальне підтвердження результативності запровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом: проведено контрольний зріз цілісності адаптивної системи підготовки магістрів з управління навчальним закладом; зіставлені результати вимірів за 3 роки; сформульовано висновки та розроблено відповідні рекомендації.

Здійснення експериментальної перевірки базувалося на основних принципах організації та проведення експериментального дослідження, які враховуються на всіх його етапах: цілісного вивчення процесу підготовки магістрів з управління навчальним закладом; комплексного використання методів наукового дослідження; вивчення підготовки магістрів у розвитку та динаміці; об'єктивності проведення перевірки результатів; педагогічної ефективності.

У ході експериментальної перевірки застосовано такі методи діагностики: аналіз змісту освітньо-професійних програм, документації кафедр, діяльності викладачів, форм і методів роботи з магістрантами; усні й письмові опитування – проведення інтерв'ю, бесід, анкетування з метою виявлення організаційних і методичних проблем у їх практичній діяльності.

Для обробки результатів анкетування й тестування використано такі методи: теоретичні загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, порівняння, зіставлення; метод Дельфі (для обробки результатів анкетування); метод експертного оцінювання для отримання об'єктивних результатів; методи простого середнього арифметичного та частки від цілого для визначення показників зв'язку між отриманими результатами.

Виміри результативності адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом було здійснено за допомогою спеціально розробленої кваліметричної моделі, що дало можливість формалізувати модель бажаного результату, а саме сформулювати модельне представлення ідеалу адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом з унормованими вимогами до цілей, завдань, структури, діяльності, продукту цієї діяльності.

Встановлено рівень/ступінь прояву складових адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом за допомогою кваліметричної моделі (табл. 1).

У результаті експериментальної перевірки було визначено, що система підготовки магістрів у досліджуваних закладах вищої освіти станом на 2017-2018 н. р. відповідала критичному рівню та потребувала змін, зокрема впровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом через створення й реалізацію відповідної моделі.

Дані про експериментальну перевірку результативності адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом за допомогою кваліметричної моделі

№	Фактори/Критерії	Середнє значення показника		
		2017-2018 н.р.	2018-2019 н.р.	2019-2020 н.р.
1	2	3	4	5
Фактор 1. Рівень ресурсного забезпечення підготовки магістрів з УНЗ				
1	Формування групи – управління навчальним закладом (УНЗ)	0,12	0,12	0,12
2	Кадрове забезпечення підготовки магістрів з УНЗ	0,08	0,10	0,10
3	Наявність стандартів та силабусів/адапованих навчальних програм з дисциплін підготовки магістрів з УНЗ	0,04	0,09	0,12
4	Ступінь врахування вимог ринку/роботодавців	0,09	0,10	0,11
5	Ступінь врахування освітніх потреб студентів у варіативній частині змісту освіти з управління навчальним закладом	0,09	0,10	0,12
6	Рівень забезпечення індивідуального вектору розвитку студентів (розроблення індивідуальних адаптивних сценаріїв підготовки магістрів з УНЗ)	0,08	0,10	0,13
7	Створення адаптивного освітнього середовища з УНЗ	0,06	0,10	0,13
Загальний бал по фактору 1		0,19	0,24	0,28
Фактор 2. Рівень здійснення процесу підготовки магістрів УНЗ				
8	Рівень забезпечення можливостей вибору студентами форм, методів і засобів освітньої та пізнавальної діяльності	0,05	0,10	0,13
9	Ступінь поточного використання індивідуальних адаптивних сценаріїв підготовки магістрів з УНЗ	0,04	0,08	0,11
10	Рівень підвищення ролі самостійної роботи студентів	0,06	0,08	0,10
11	Ступінь залучення студентів УНЗ до науково-дослідної роботи	0,02	0,06	0,06
12	Ступінь використання адаптивних технологій підготовки магістрів УНЗ для взаємоузгодження відносин в системі "роботодавець-викладач-студент"	0,04	0,10	0,11
13	Ступінь мотивації студентів щодо набуття конкурентоспроможності на ринку праці (вихід на спрямовану самоорганізацію)	0,12	0,13	0,14
14	Ступінь регулярності використання моніторингу та поточного коригування підготовки магістрів УНЗ	0,08	0,09	0,11
Загальний бал по фактору 2		0,14	0,21	0,25

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Фактор 3. Рівень забезпечення результату підготовки магістрів з УНЗ				
15	Ступінь задоволення роботодавців рівнем підготовки магістрів з УНЗ	0,09	0,11	0,12
16	Ступінь задоволення викладачів умовами праці та умовами підготовки магістрів УНЗ	0,07	0,12	0,13
17	Ступінь задоволення майбутніх магістрів професійною підготовкою	0,12	0,14	0,16
18	Середньовиважений рівень засвоєння освітньої програми студентами групи (в межах одиниці)	0,16	0,16	0,17
19	Рівень конкурентоспроможності випускників-магістрів УНЗ на ринку праці	0,10	0,12	0,15
Загальний бал по фактору 3		0,18	0,22	0,25
Загальна оцінка в частках одиниці		0,51	0,67	0,78

У процесі апробації розробленої моделі адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом зареєстровано такі ознаки: *на особистісному рівні*: формування професійної спрямованості, мотивації та саморозвитку майбутніх фахівців-управлінців; *на рівні викладачів*: формування адаптивної культури науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти; *на рівні закладу освіти*: формування насиченого освітнього середовища шляхом використання адаптивних, інноваційних, комп'ютерних та інтерактивних технологій; *на ринку позиціонування закладу вищої освіти*: на ринку освітніх послуг – оновлення змісту освіти, а на ринку праці – конкурентоспроможний випускник магістратури.

Уведення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом засвідчило позитивну динаміку рівня їх професійної підготовки (див. табл. 2).

Таблиця 2

Дані показників динаміки рівня підготовки магістрів з управління навчальним закладом

Результат упровадження	2017-2018 н. р.	2018-2019 н. р.	Приріст	2019-2020 н. р.	Приріст	Абсолютний приріст
Оцінка рівня адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом	0,51	0,67		0,78		
Відсоток прояву	51%	67%	16%	78%	11%	27%

Підтверджено якісні зміни в підготовці магістрів з управління навчальним закладом, зокрема: оновлення змісту освітніх програм з урахуванням вимог роботодавців підвищилося на 3 %; кадрове забезпечення

підготовки магістрів – на 2 %; розроблення навчально-методичного забезпечення (зокрема, розроблення адаптованих навчальних програм та силабусів) – на 8 %; ступінь урахування освітніх потреб студентів у варіативній частині змісту освіти з управління навчальним закладом – на 3 %; рівень забезпечення індивідуального розвитку – на 5 %; створення адаптивного освітнього середовища з УНЗ – на 7 %; налагодження тісного співробітництва в системі «роботодавець-викладач-студент», встановлення діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та магістранта – на 7 %; надання магістрантам права вибору форм, методів і засобів навчання збільшилося на 8 %; рівень підвищення ролі самостійної роботи студентів – на 4 %; накопичення адаптивних інструментів підготовки магістрів з управління навчальним закладом – на 7 %; підвищення спрямованої мотивації на здійснення магістрантом самостійної пізнавальної діяльності – на 2 %; підвищення рівня ролі самостійної роботи студентів – на 4 %; налагодження зворотного зв'язку зі спільним прогнозуванням подальшого розвитку магістрантів на основі аналізу й самоаналізу результату – на 3 %; максимальне врахування індивідуальних особливостей магістранта з подальшою побудовою адаптивного індивідуального сценарію професійного розвитку – на 7 %; формування конкурентоспроможної особистості майбутнього управлінця, здатного працювати в нестабільних умовах – на 2 %; рівень конкурентоспроможності випускників-магістрантів з УНЗ на ринку праці – 5 %.

Доведено, що запровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом дало змогу підвищити рівень підготовки магістрів в умовах нестабільності ринкової економіки, активізувати адаптивність усіх учасників освітнього процесу (гнучкість, узгодженість дій, самовпорядкованість, діалогічність) та досягти оптимального результату.

За результатами дослідження розроблено відповідні методичні рекомендації для практичного використання адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом у закладі вищої освіти. Визначено організаційно-педагогічні умови, що приведуть до бажаного результату: готовність адміністрації та педагогічних працівників до змін у власній професійній діяльності; наявність творчої ініціативної групи з представників адміністрації, викладачів, незалежних фахівців управлінської галузі, магістрантів; забезпечення адаптивного освітнього простору. На основі методу покрокової деталізації розкрито етапи розробленої системи: мотиваційно-ідентифікаційний, адаптаційний, діагностичний, самоорганізаційний та на їх основі визначено план-схему впровадження адаптивної системи, що містить таку послідовність дій: організаційну та теоретичну підготовку адміністрації закладу вищої освіти та професорсько-викладацького складу; визначення творчої групи педагогічних працівників, які бажать здійснювати адаптивну діяльність у закладі вищої освіти та упроваджувати адаптивну систему професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; ознайомлення ініціативної групи з теоретичними матеріалами щодо моделі

адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; підбір або розроблення ініціативною групою необхідного адаптивного інструментарію для проведення лекційних та практичних занять; проведення ініціативною групою відкритих занять із використанням адаптивних методик і технологій; фронтальне впровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Таким чином, доведено практичну дієвість розробленої моделі адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом та доцільність її впровадження.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі визначено стан теоретичної розробленості та запропоновано нове вирішення проблеми підвищення рівня професійної підготовки магістрів в умовах нестабільності через теоретичне обґрунтування, розроблення та впровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Узагальнення результатів теоретичного пошуку та експериментальної роботи дало можливість сформулювати такі висновки:

1. Виявлено стан розробленості проблеми адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

З'ясовано, що підготовка магістрів з управління навчальним закладом у закладах вищої освіти України переважно здійснюється за традиційною системою навчання. За цією системою увага в підготовці магістрів з управління навчальним закладом приділяється опануванню теоретичних знань, умінь і навичок. Проте сьогодення акцентує увагу на практичних інноваційних навичках управління, що найбільш адекватно відповідає актуальним тенденціям розвитку освіти в умовах ринкової економіки.

У результаті дослідження стану розробленості означеної проблеми встановлено, що організація освітнього процесу в магістратурі знаходиться на недостатньому рівні: надмірна теоретизація навчального матеріалу та відрив від практики; завантаження освітніх програм дисциплінами, що не затребувані магістрантами; нестача практичних навичок адміністративного, економічного та стратегічного управління в сучасних ринкових умовах; недостатня зорієнтованість викладачів на індивідуальний підхід до особистих потреб магістрантів; недостатня розробленість навчально-методичного супроводу, що адаптований до сучасних вимог змішаного та дистанційного навчання; недостатнє використання викладачами в освітній практиці активних методів навчання; недостатня адаптивність сучасних технологій взаємодії між магістрантом та викладачем.

Доведено, що сучасна підготовка конкурентоспроможних фахівців в Україні має бути побудована на тісній взаємодії вищої освіти та ринку праці, що ставить особливі вимоги до якості, змісту й форм підготовки магістрів з

управління навчальним закладом, стимулює заклади вищої освіти до ефективного, інноваційного розвитку.

Аргументовано, що ефективним кроком до забезпечення якісних змін у підготовці конкурентоспроможних управлінців є перехід на адаптивну систему професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що базується на гнучкості самої системи, пристосуванні до сучасних вимог, враховує мету та специфіку організації освітнього середовища. З'ясовано, що здійснення оперативних змін у меті, змісті, методах, формах, засобах, технології, суб'єкт-суб'єктній взаємодії, освітньому середовищі зумовлює позитивну динаміку рівня підготовки майбутніх управлінців в умовах нестабільності ринкової економіки.

2. Виокремлено та обґрунтовано теоретичні і методичні засади розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; розкрито зміст понять «адаптивна педагогічна система», «адаптивна система підготовки магістрів».

Концептуальними філософськими основами розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом є положення теорії пізнання, теорії систем, антропосоціального, синергетичного та кваліметричного підходів, філософські категорії, закони та принципи. Розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом ґрунтується на реалізації принципів пріоритетного визнання розвитку людини й визначальності природного шляху його здійснення; наскрізно-рівневої адаптації та діалогічної узгодженості; спрямованої самоорганізації; мотивації.

Доведено, що загальнонауковими засадами розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом є положення системного підходу та загальнонаукові методи пізнання. Психолого-педагогічними засадами розроблення адаптивної системи є положення психологічних концепцій, теорія особистості, теорії продуктивної діяльності, система дидактичних законів, закономірностей, принципів та методологічних підходів (системного, адаптивного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного).

У роботі сформульовано зміст понять: «адаптивна педагогічна система» – цілісність, що складається із сукупності поєднаних між собою елементів оптимізації процесу навчання, яке пов'язане з пристосуванням до зміни умов середовища, забезпеченням самоорганізації та містить специфічні ознаки: нелінійність, відкритість, гнучкість, діалогічність, модульність, доступність, вибірковість, технологічність; «адаптивна система підготовки магістрів» – цілісне утворення, яке складається із взаємодіючих елементів, що пов'язані субординаційними та координаційними зв'язками, виконують конкретну функцію підготовки, мають цілеорієнтований характер у досягненні інтегративної мети.

3. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

В основу адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом покладено адаптивну модель підготовки магістрів, що зорієнтована на зміни в меті, змісті, методах, формах, засобах, технологіях, позиціях суб'єктів процесу підготовки тощо. Означене дало змогу забезпечити результат, адекватний до новоутворень у системі освіти магістрантів, у їх особистості та власних світоглядах.

Модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: концептуально-цільового, змістового, технологічного, діагностико-результативного. Запропонована в дослідженні модель адаптивної системи створена для практичного застосування з метою підвищення рівня підготовки магістрів з управління навчальним закладом в умовах нестабільності ринкової економіки. Методологічні підходи, принципи, зміст навчання, форми, методи, засоби, компоненти, технології та результат охоплюють усі аспекти професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом та сприяють реалізації поставленої мети. Модель базується на навчанні прийомам самостійної роботи, самоконтролю, самоаналізу, прийомам дослідницької діяльності, розвитку й удосконаленні вмінь самостійно працювати, здобувати знання. Результатом адаптивної підготовки є вихід на рівень самоорганізації та самоосвіти.

4. Теоретично обґрунтовано методичні засади застосування адаптивних технологій у професійній підготовці магістрів з управління навчальним закладом.

Встановлено, що реалізація адаптивних технологій активізує адаптивні процеси для досягнення первинно визначеної мети при зміні умов, обставин, ситуацій. Адаптивні технології дозволяють варіювати навчання, створювати нові структури занять. Підкреслено, що адаптивні технології ґрунтуються на таких підходах: системному, синергетичному, діяльному, гуманістичному, особистісно-орієнтованому, диференційованому, адаптивному. Установлено, що впровадження адаптивних технологій у професійну підготовку магістрів створює сприятливе середовище для розвитку відповідального, конкурентоспроможного професіонала-управлінця.

Виявлено низку відмінних ознак адаптивних технологій, а саме: обов'язкова побудова індивідуальної адаптивної траєкторії розвитку магістранта; надання кожному студенту допомоги для досягнення оптимального рівня інтелектуального розвитку відповідно до його природних здібностей і нахилів (урахування індивідуальних нахилів); підвищення його конкурентоспроможності в умовах постійно змінюваного освітнього середовища; використання новітніх інтерактивних ресурсів у професійній підготовці магістра; збільшення часу на самостійну роботу магістранта в дистанційному просторі через активізацію процесів самоорганізації. Аргументовано, що адаптивні технології перетворюють освітній процес студентів на комфортний та персоналізований.

5. Розроблено адаптивний інструментарій для забезпечення науково-методичного супроводу функціонування і розвитку адаптивної

системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, до якого віднесено:

- основні способи організації адаптивної діяльності магістрантів та викладачів (форми, методи, засоби), що здійснюються за етапами засвоєння знань: форми (аудиторні: групові, малі групи, парні (викладач-студент або студент-студент), індивідуальні; позааудиторні: самостійна робота, науково-дослідна робота, проектна діяльність, дистанційна, дистанційно-стаціонарна); методи (активні та інтерактивні: метод проектів, кейс-метод, мозковий штурм, ділові ігри, ситуаційне моделювання, інтерактивні презентації, опрацювання дискусійних питань у групах); засоби (зворотного зв'язку: здійснює сам студент у режимах «самоконтроль» або «взаємоконтроль» (картки з різнорівневими завданнями); комп'ютери, Інтернет, інтерактивні дошки, мультимедійний проектор, фліпчарти, навчальна література, дидактичні засоби навчання);

- підбір адаптивних технологій: створення адаптивного індивідуального сценарію освітньої діяльності магістрантів – план дій на період навчання, що змінюється в залежності від потреб та індивідуальних особливостей магістрантів; коучингові технології індивідуальної роботи з магістрами; проектні; активно-творчого типу засвоєння знань; адаптивного управління; формування професійних компетентностей; формування творчої індивідуальності майбутнього фахівця; технології адаптивного управління науково-дослідною діяльністю магістрів; технологія розвитку адаптивних можливостей студентів з особливими потребами в межах адаптивного інклюзивного простору та ін.;

- комплекс різнорівневих практико-орієнтованих завдань до дисципліни «Конфлікти в управлінській діяльності»;

- діагностичні та самодіагностичні інструменти, що дозволяють автоматично забезпечити індивідуальну підтримку кожного студента та ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні;

- адаптивну методику створення інтегративної дисципліни «Адаптивний курс широкого вибору», що додається до вибіркового компоненту освітньої програми;

- освітній проєкт «Внутрішкільний менеджмент» для майбутніх керівників закладів середньої освіти у рамках адаптації загальної дисципліни «Освітній менеджмент», що включає зміст та послідовність семінарів та тренінгів для посилення практичної спрямованості підготовки магістрів;

- універсальний дистанційний курс «Школа управлінця» для самостійного опанування магістрантами управлінських компетентностей в онлайн-просторі тощо.

6. Експериментально перевірено результативність адаптивної системи освіти в процесі професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Здійснено оцінювання результативності розробленої адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом за

допомогою кваліметричної моделі, фактори і критерії якої визначено через декомпозицію означеної системи. З'ясовано, що за результатами вимірювання можна здійснювати порівняння й усереднення даних з різних напрямів освітньої діяльності, що вивчається; визначити прогностичний потенціал адаптивної системи для її подальшої модернізації і спрямування підготовки магістрів на запрограмований результат. Таким чином, підтверджено гнучкість запропонованої адаптивної системи та можливість її поточного коригування у процесі застосування в освітній діяльності закладів вищої освіти. Отже, з'ясовано, що поточне коригування адаптивної системи з наступним її впровадженням в освітній процес має здійснювати адресний вплив на підвищення рівня професійної підготовки магістрів у напрямі, який мав низький показник при попередньому вимірюванні.

У процесі експериментального впровадження розробленої моделі виявлено ефективність визначених теоретичних і методичних основ адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Узагальнені результати експериментальної перевірки підтвердили позитивну динаміку рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом, що складає за 2018-2019 рік експериментальної перевірки приріст у 16 %, за 2019-2020 рік приріст у 11 %.

Доведено, що запровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом забезпечило позитивний вплив на рівень підготовки магістрів в умовах нестабільності ринкової економіки, активізувало адаптивність усіх учасників освітнього процесу та посприяло досягненню оптимального результату. Підтверджено якісні зміни у підготовці магістрів з управління навчальним закладом. Зокрема, за рівнем ресурсного забезпечення підготовки магістрів з управління навчальним закладом зафіксовано на 9 %; за рівнем процесу підготовки магістрів – на 11 %, за рівнем забезпечення результату підготовки магістрів – на 7 %. Загальний приріст рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом у досліджуваних закладах становить 27%.

Таким чином, у ході експериментальної перевірки доведено, що впровадження розробленої адаптивної системи забезпечило підвищення рівня професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

7. Розроблено методичні рекомендації для практичного використання адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Доведено, що зміна традиційного вектора підготовки магістрів з управління навчальним закладом зі збереження орієнтації на її мету та специфіку досягаються через етапи, що визначені у методичних рекомендаціях: мотиваційно-ідентифікаційного, адаптаційного, діагностичного та самоорганізаційного. Результатом спеціально організованої освітньої діяльності є спрямована самоорганізація і самоосвіта.

У поданих методичних рекомендаціях розкрито сутність та процедуру впровадження розробленої адитивної системи; визначено організаційно-

педагогічні умови, що приводять до очікуваного результату; подано алгоритм та план упровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми створення і впровадження адаптивної системи підготовки магістрів з управління навчальним закладом і залишає відкритими перспективні напрями, а саме: формування управлінської компетентності керівників за умов адаптивного управління; рефлексивний розвиток майбутнього управлінця як результат самоорганізації освітньої діяльності; пошук адаптивних технологій формування позитивної мотивації та цілеспрямованої самоосвіти всіх учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації *Монографії*

1. Єрмоменко, О. А. (2020). *Адаптивна система професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом: теорія і практика*. Харків: ФОП Панов А. М.

2. Єрмоменко, О. А. (2020). Алгоритм створення та розроблення адаптивних технологій підготовки магістрів з управління навчальним закладом. *Теоретичні і методичні засади розроблення та використання адаптивних технологій у процесі підготовки магістрів з управління закладом освіти*. Харків: Мачулин, сс. 57-103.

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Єрмоменко, О. А. (2017). Конфліктологічні компетенції в системі «педагог-студент». *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 54–55, 65–71.

4. Єрмоменко, О. А. (2017). Загальні питання професійної підготовки магістрів у вищих закладах освіти України. *Адаптивне управління: теорія і практика*. *Педагогіка*, 3 (5). Режим доступу: http://am.eor.in.ua/images/adapt/Vol.3ped5/17ped3_5yeromenko.pdf

5. Єрмоменко, О. А. (2018). Деякі питання створення адаптивної системи підготовки магістрів з управління навчальним закладом. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 59, 54-60.

6. Єрмоменко, О. А., Кривенко, Ю. О. (2018). Визначення ролі органів студентського самоврядування в управлінні закладом вищої освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 60, 62–71.

7. Єрмоменко, О. А. (2018). Забезпечення якості підготовки магістрів з управління закладом освіти. *Адаптивне управління: теорія і практика*. *Педагогіка*, 4 (7). Режим доступу: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/147>

8. Єрмоєнко, О. А. (2019). Цикл трансформації адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 63, 49–57.

9. Єрмоєнко, О. А. (2019). Модель внутрішньої адаптивної системи підготовки магістра з управління навчальним закладом. *Virtus: Scientific Journal*, 38, 97–102.

10. Єрмоєнко, О. А. (2019). Сучасні адаптивні технології індивідуальної роботи з магістрами управління навчальним закладом. *Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка*, 6 (11). Режим доступу: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/144>

11. Єрмоєнко, О. А. (2020). Педагогічна адаптація як умова якісної підготовки магістрів. *Інноваційна педагогіка*, 21 (1), 226-231.

12. Єрмоєнко, О. А. (2020). Адаптивна система підготовки магістрів управління закладом освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 62, 97–103.

13. Єрмоєнко, О. А. (2020). Концептуальні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління закладом освіти. *Освітня аналітика України*, 1 (8), 23–35.

14. Єрмоєнко, О. А. (2020). Професійна підготовка магістрів з управління навчальним закладом з використанням рівневої диференціації змісту освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 69 (2), 130-135.

15. Єрмоєнко, О. А. (2020). Сутність поняття «адаптація» в міждисциплінарному аспекті. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 27 (2), 211–218.

16. Єрмоєнко, О. А. (2020). Умови ринкової економіки у підготовці магістрів з управління навчальним закладом. *Теорія та практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*, 2, 99–107.

17. Єрмоєнко, О. А. (2020). Аналіз стану практичної підготовки магістрів з управління навчальним закладом в сучасних ринкових умовах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 70 (1), 228–233.

18. Єрмоєнко, О. А. (2020). Сучасний стан надання освітніх послуг майбутнім магістрам управління освітнім закладом. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 2 (131), 179–187.

19. Єрмоєнко, О. А. (2020). Сучасний стан задоволеності науково-педагогічних працівників умовами праці в процесі підготовки магістрів з управління закладом освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 33, 331–338.

20. Єрмоєнко, О. А. (2020). Підвищення рівня управлінських компетентностей магістрів управління навчальним закладом із використанням

електронного освітнього середовища. *Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки», 25, 92–98.*

21. Єрмоєнко, О. А. (2020). Кваліметрична модель адаптивної системи підготовки магістрів з управління навчальним закладом. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 69, 24–33.*

Публікації у наукових виданнях іноземних держав

22. Yeromenko, O., Yelnykova, H. (2019). Adaptive technology development algorithm. *Journal Plus education, 25 (2).* Retrieved from: <https://uav.ro/jour/index.php/jpe/article/view/1386>

23. Yeromenko, O., Yelnykova, H. (2019). Technology of creating an adaptive individual scenario of the graduate student's educational activity. *Culture – Changes – Education, VII, 184–194.*

24. Yeromenko, O. (2020). Stages of adaptive system of master's training of educational institution management. *Proceedings of the 2nd International Scientific Conference Eastern European Conference of Management and Economics: Environmental Management and Sustainable Economic Development, (May 29, 2020).* Ljubljana: Ljubljana School of Business, pp. 337–344.

25. Yeromenko, O. (2020). Adaptive technologies in professional training. *Applied Researches in Technics, Technologies and Education: Journal of the Faculty of Technics and Technologies, 8 (2).* Retrieved from: <https://sites.google.com/a/trakia-uni.bg/artte/articles/artte-vol-8-no-2>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Публікації у збірниках матеріалів наукових заходів

26. Єрмоєнко, О. А. (2016). Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах. *XLIX науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії (25 січня 2016 року).* Харків: УПА, 2016. Частина 4, с. 10.

27. Єрмоєнко, О. А. (2019). Індивідуальний адаптивний сценарій магістра з управління закладом освіти. *Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя: збірник матеріалів Першого Міжнародного науково-практичного WEB-форуму (Київ–Харків, 26–28 березня).* Кропивницький: Вид-во Льотної академії Національного університету. Випуск 1, сс. 133–134.

28. Єрмоєнко, О. А. (2019). До питання адаптивної системи підготовки магістрів з управління закладом освіти. *Адаптивні системи управління в освіті: збірник матеріалів IV Всеукраїнського наукового форуму.* Харків: Мачулин: ФОП Озеров Г.В., сс. 21–22.

29. Єрмоєнко, О. А. (2019). Стратегія адаптивної системи підготовки магістрів управління навчальним закладом. *ЛІІ Науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії* (25 січня 2019 року). Харків: УПА, с. 10.

30. Єрмоєнко, О. А. (2020). Особливості функціонування адаптивної системи підготовки магістрів. *Адаптивні процеси в національній системі освіти: збірник матеріалів V Всеукраїнського наукового форуму* (30–31 січня 2020 року). Харків: Мачулин, сс. 88-90.

31. Єрмоєнко, О. А. (2020). Адаптивні елементи системи професійної підготовки магістрів. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку: матеріали II міжнародної наукової конференції* (27–28 березня 2020 р.). Дніпро: Охотнік. Частина I, сс. 7–8.

32. Єрмоєнко, О. А. (2020). Запровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів управління навчальним закладом. *Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя (Forum SOIS 2020): збірник матеріалів II Міжнародного науково-практичного WEB-форуму* (Київ-Харків, 25-27 березня 2020 року). Харків: Друкарня «Мадрид», 2, 178–180.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Статті в наукових виданнях

33. Єрмоєнко, О. А. (2011). Психологічний супровід самореалізації обдарованої молоді. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 30–31*, 236–240.

34. Єрмоєнко, О. А. (2012). Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти, 36*, 96–100.

35. Єрмоєнко, О. А. (2016). Психолого-педагогічний супровід студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах. *Актуальні питання гуманітарних наук, 15*, 314–320.

Методичні рекомендації

36. Єрмоєнко, О. А. (2020). *Адаптивна система професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом: Методичні рекомендації щодо впровадження адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом (для викладачів, які працюють з магістрантами денної та заочної форм здобуття освіти за магістерською освітньою програмою «Управління навчальним закладом» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»*). Харків: УПА.

АНОТАЦІЯ

Єрьюменко О. А. Теоретичні і методичні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2021.

У дисертації представлено теоретичні і методичні засади адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Проаналізовано джерельну базу дослідження. Виявлено стан розробленості проблеми створення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Виокремлено та обґрунтовано теоретичні і методичні засади розроблення адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом; розкрити зміст понять «адаптивна педагогічна система», «адаптивна система підготовки магістрів». Розроблено та теоретично обґрунтовано модель адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Теоретично обґрунтовано методичні засади застосування адаптивних технологій у професійній підготовці магістрів з управління навчальним закладом. Розроблено адаптивний інструментарій для забезпечення науково-методичного супроводу функціонування й розвитку адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Експериментально перевірено результативність адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом. Розроблено методичні рекомендації для практичного використання адаптивної системи професійної підготовки магістрів з управління навчальним закладом.

Ключові слова: професійна підготовка, магістр, управління закладом освіти, адаптація, адаптивні технології, адаптивна система підготовки магістрів, теоретичні і методичні засади, взаємоадаптація, самоорганізація, самоосвіта, алгоритм розроблення адаптивних технологій.

АННОТАЦИЯ

Еременко О.А. Теоретические и методические основы адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренка, Сумы, 2021.

В диссертации представлены теоретические и методические основы адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением. Проанализирована ресурсная база исследования.

Выявлено состояние разработанности проблемы создания адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением. Выделены и обоснованы теоретические и методические основы разработки адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением; раскрыто содержание понятий «адаптивная педагогическая система», «адаптивная система подготовки магистров». Разработана и теоретически обоснована модель адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением. Теоретически обоснованы методические основы применения адаптивных технологий в профессиональной подготовке магистров по управлению учебным заведением. Разработан адаптивный инструментарий для обеспечения научно-методического сопровождения функционирования и развития адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением. Экспериментально проверено результативность адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением. Разработаны методические рекомендации для практического использования адаптивной системы профессиональной подготовки магистров по управлению учебным заведением.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, техническое управление учебным заведением, адаптация, адаптивные технологии, адаптивная система подготовки магистров, теоретические и методические основы, взаимоадаптации, самоорганизация, самообразование, алгоритм разработки адаптивных технологий.

SUMMARY

Yeromenko Olha. Theoretical and methodological foundations of the adaptive system of professional training of masters in education institution management. – On the rights of the manuscript.

Thesis for Doctor of Pedagogical Sciences Degree in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, 2021.

The thesis substantiates the theoretical and methodological foundations of the adaptive system of professional training of masters in education institution management.

The state of elaboration of the problem of adaptive system of professional training of masters in education institution management is revealed. It is found that training of masters in education institution management in Ukrainian higher education institutions is mainly carried out according to the traditional system of training. According to this system, attention in the preparation of masters in education institution management is paid to the acquisition of theoretical knowledge and skills. However, modernity focuses on practical innovative management skills, which most adequately corresponds to current trends in education development in conditions of the market economy. It is proved that modern training of competitive

specialists in Ukraine should be based on close interaction of higher education and labor market, which places special requirements on the quality, content and forms of training masters in education institution management, stimulates higher education institutions to effective, innovative development.

The theoretical and methodological foundations of development of adaptive system of professional training of masters in education institution management are allocated and substantiated; the meaning of the concepts “adaptive pedagogical system”, “adaptive system of masters training” is revealed.

The conceptual philosophical foundations of development of an adaptive system of professional training of masters in education institution management are the provisions of the theory of cognition, systems theory, anthropo-social, synergetic and qualimetric approaches, philosophical categories, laws and principles. Development of an adaptive system of professional training of masters in education institution management is based on the implementation of the principles of priority recognition of human development and the certainty of the natural path of its implementation; cross-level adaptation and dialogic coherence; directed self-organization; motivation. It is proved that the general scientific principles of developing an adaptive system of professional training of masters in education institution management are the provisions of a systems approach and general scientific methods of cognition. Psychological and pedagogical foundations of developing an adaptive system are the provisions of psychological concepts, personality theory, theory of productive activity, system of didactic laws, patterns, principles and methodological approaches (systems, adaptive, personality-centered, activity).

The model of adaptive system of professional training of masters in education institution management is developed and theoretically substantiated. The adaptive system of professional training of masters in education institution management is based on an adaptive model of masters training, which focuses on changes in the purpose, content, methods, forms, means, technologies, positions of the subjects of the training process, etc. This made it possible to ensure a result adequate to the new developments in the system of masters training, in their personality and their own worldviews.

The model of an adaptive system of professional training of masters in education institution management consists of four interrelated blocks: conceptual-target, content, technological, diagnostic-resultative. The model of the adaptive system offered in research is created for practical application for the purpose of increasing the level of preparation of masters in education institution management in the conditions of market instability. Methodological approaches, principles, content of teaching, forms, methods, tools, components, technologies and results cover all aspects of professional training of masters in education institution management and contribute to the realization of the set goal. The model is based on learning the techniques of independent work, self-control, self-analysis, methods of research, development and improvement of skills to work independently, to acquire knowledge. The result of adaptive training is reaching the level of self-organization and self-education.

The methodology of application of adaptive technologies in professional training of masters in education institution management is theoretically substantiated.

It is established that implementation of adaptive technologies activates adaptive processes to achieve the originally defined goal when changing conditions, circumstances, situations. Adaptive technologies allow to vary training, to create new structures of employment. It is emphasized that adaptive technologies are based on the following approaches: systems, synergetic, active, humanistic, personality-centered, differentiated, adaptive. It is established that introduction of adaptive technologies in the professional training of masters creates a favorable environment for the development of a responsible, competitive professional manager.

The adaptive toolkit to provide scientific and methodological support for the functioning and development of adaptive training of masters in education institution management is developed. It includes selection of adaptive technologies: creating an adaptive individual scenario of educational activities of undergraduates; coaching technologies of individual work with masters; design; active-creative type of knowledge acquisition; adaptive management; formation of professional competences; formation of creative individuality of the future specialist; technologies of adaptive management of research activity of masters; technology for the development of adaptive capabilities of students with special educational needs within the adaptive inclusive space, etc.; main ways of organizing the adaptive activities of master students and teachers: forms (classroom: group, small groups, pairs, individual, extracurricular: independent work, research work, project activity, etc.); methods (active and interactive: project method, case method, brainstorming, business games, situational modeling, interactive presentations, etc.); tools (feedback: carried out by the student in the modes of “self-control” or “mutual control” (cards with multilevel tasks); computers, Internet, interactive whiteboards, multimedia projector, flipcharts, educational literature, didactic teaching aids); a set of multi-level practice-oriented tasks for the discipline “Conflicts in management”; diagnostic and self-diagnostic tools that allow providing automatically individual support to each student and working effectively at the subject-subject level; technology of choice of disciplines, with the subsequent creation of the integrative discipline “Adaptive course of a wide choice”; educational project “Intra-school management” for future heads of secondary schools in the adaptation of the general discipline “Education Management”, which includes the content and sequence of seminars and trainings to strengthen the practical orientation of masters training; universal distance course “School of Management” for independent mastering by students of managerial competences in the online space, etc.

The effectiveness of the adaptive system of professional training of masters in education institution management has been experimentally tested and methodological recommendations for practical use of the offered adaptive system of professional training of masters in education institution management are developed.

Key words: professional training, technical competences, management of the education institution, adaptation, adaptive technologies, adaptive system of masters training, theoretical and methodological foundations, mutual adaptation, self-organization, self-education, algorithm of development of adaptive technologies of education.

Підписано до друку 09.04.2021 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 1,8.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.